

Rapport 2014:20

Länsstyrelsen
Stockholm

STOCKHOLM 2015

Full fart framåt!

Stockholm full fart framåt

Stockholm – full fart framåt är den årliga rapporteringen från Länsstyrelsen om läget i Stockholmsregionen. Rapporten ska ses som ett komplement till de formaliserade redovisningar myndigheten gör i sin verksamhet.

Rapporten visar att det går fortsatt bra för Stockholm. Och det behöver det göra om det också ska gå bra för Sverige, men den sätter även fingret på en rad mycket stora utmaningar, varav flera är globala.

Regionen konkurrerar inte med övriga Sverige utan behöver hävda sig mot andra metropoler i Europa och resten av världen, till exempel när det gäller att attrahera företag, forskning och kompetens. Näringslivets utveckling i Stockholmsregionen är beroende av tillgången till rätt kompetens, vilket kräver god tillgång till bostäder som i sin tur förutsätter en kapacitetsstark infrastruktur och ett välfungerande utbildningssystem.

En framgångsrik näringslivsutveckling förutsätter dessutom en infrastruktur som håller måttet, inte minst när det gäller den internationella tillgängligheten via Stockholm-Arlanda och ett väl fungerande Stockholm-Bromma för bland annat inrikes affärsflyget.

Regionen har med detta som utgångspunkt identifierat fem avgörande utvecklingsområden som alla kräver olika mått av statligt, regionalt och lokalt agerande:

Bostäder: Samtliga kommuner i Stockholms län uppger att det råder brist på alla typer av bostäder. Detta är regionens kanske största utmaning, som kräver en rad insatser inom många olika områden. Större hänsyn behöver tas till sambandet mellan bostadsbyggande och infrastruktursatsningar som en förutsättning för ett dynamiskt näringsliv och en välfungerande arbetsmarknad. Flexibla lösningar

för ett ökat utbud av studentboenden, en översyn av områden för riksintressen och dess påverkan på bostadsbyggandet och bullerregler anpassade för en växande storstad är viktiga frågor.

Regionens aktörer har under flera år arbetat med att identifiera – och i förekommande fall försöka undanröja – hinder av olika slag för ett ökat bostadsbyggande. Handläggningstider har i stort sett halverats, volymen detaljplanlagda bostadsområden har mer än fördubblats och bara under årets första nio månader har mer än 23 000 bostäder (varav nästan 2 200 studentbostäder) lagts fram i olika detaljplane-förslag.

Infrastruktur: Den 31 maj 2014 antogs Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län för perioden 2014–2025, och tillsammans med nationella medel kommer trafikinfrastruktursatsningar på 112 miljarder kronor i Stockholmsregionen att genomföras. Trots det kommer regionen, enligt studier från Trafikanalys, att ha fler flaskhalsar 2030 än i dag. Ska befolkningsökningen kunna mötas, klimatförändringar motverkas och attraktionskraften klara den globala konkurrensen behövs det fortsatt stora infrastrukturinvesteringar i länet. Det är därför glädjande att regeringen och regionens aktörer träffat en överenskommelse om utbyggnad av tunnelbanan med nio nya tunnelbanestationer som innefattar Nacka, Barkarby, Haga- och Arenastaden med tillsammans 78 000 nya bostäder.

Klimat och energi: Snabb befolkningsutveckling i kombination med stark tillväxt ställer stora krav på ökade insatser för att målen om begränsade klimatpåverkande utsläpp ska nås. Vattenkvalitet och Mälarens framtid är viktiga frågor som behöver ytterligare uppmärksamhet där bland annat ombyggnaden av Slussen är avgörande.

Innovationskraft: Stockholm är i dag en internationellt konkurrenskraftig region inom innovationsområdet och jämförelser med andra regioner faller ofta ut till Stockholms fördel. För att ytterligare stärka vår position behöver arbetet intensifieras. Det är mot den bakgrunden som regionen under 2013 – i brett partnerskap – påbörjat arbetet med att förverkliga den regionala innovationsstrategin i praktisk handling. Visionen är att vara världens mest innovationsdrivna ekonomi år 2025. En oroande utveckling är dock att FoU-investeringarna som andel av brutto-regionprodukten har en negativ trend i såväl Sverige som Stockholmsregionen

Regionen är i dag centrum för två av Sveriges internationellt mest framgångsrika kunskapsområden: informations- och kommunikationsteknik (ICT) och life science. Life science är under omdaning och för att säkra Sveriges konkurrens- och attraktionskraft på den globala marknaden har en nationell agenda för forskning och innovation formulerats: Sverige som internationellt centrum för life science (SILS).

Det pågår flera intressanta insatser. Till dessa hör till exempel det nationella programmet SIO Folksjukdomar som beviljats finansiering (upp till 100 miljoner kronor) av Vinnova. SIO Folksjukdomar innebär att ett stort antal aktörer från läkemedelsindustrin, högskolor och universitet samt hälso- och sjukvården kommer få möjligheter till gränsöverskridande och nydanande samarbeten, inledningsvis kring folksjukdomen diabetes.

Dessa satsningar – tillsammans med satsningen på Swetox i Södertälje – kommer att stärka Sveriges och Stockholms förutsättningar att även fortsättningsvis ha en internationellt framskjuten position inom life science.

Genom Kista har Stockholmsregionen blivit ett internationellt centrum för trådlös teknologi, bredband samt mobila applikationer och tjänster.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning:

I konkurrensen med andra ledande regioner i världen behöver Stockholmsregionen kunna erbjuda kompetens av hög klass, men utvecklingen går mot växande kompetensbrist, både när det gäller akademiskt utbildade personer och personer med yrkesutbildning.

Regionen behöver tilldelas platser inom de högre utbildningarna som motsvarar befolkningstillväxten. Regionens ökande behov av yrkeshögskoleplatser behöver också tillgodoseas. I båda fallen är teknikutbildning samt vård och omsorg särskilt viktig.

Till Stockholms län kommer fler människor med utländsk bakgrund än till varje annan del av Sverige. Det understryker regionens öppenhet, och vi välkomnar detta, men det kräver att nationella, regionala och lokala insatser samspelar bättre än i dag, inte minst när det gäller matchningen mellan invandrades kompetens, undervisning i svenska och arbetsmarknadens behov. Genom att dels satsa på projekt som ökar kvinnors delaktighet på arbetsmarknaden, dels satsa på mångfaldsarbete hos arbetsgivarna möter regionen problemet från flera håll och hittills gjorda erfarenheter pekar på att enkelhet och snabbhet behöver prioriteras vid flyktmottagande.

De fem utvecklingsområdena har bland annat varit en del av det analysmaterial som ligger till grund för regionens prioriteringar i strukturfondsperioden 2014–2020. Regionen är samlad och genom strukturfondsprogrammen ges regionen ett större utrymme att arbeta med att stärka förutsättningarna för tillväxt och utveckling. Regeringen behöver möta detta med en tillväxtpolitik som är anpassad för en huvudstadsregion i internationell toppklass.

Stockholm – full fart framåt är först och främst tänkt som Länsstyrelsens redovisning till regeringen om läget i länet. Den är emellertid också en beskrivning för andra parter om de stora utmaningar och förväntningar som vi gemensamt behöver möta.

Stockholm i november 2014

Chris Heister

Landshövding

Inledning

Stockholmsregionen är Sveriges huvudstadsregion och motor. Här bor drygt en femtedel av Sveriges befolkning och här skapas en tredjedel av Sveriges ekonomi. Här finns landets främsta kunskapscentra. Här finns en dagbefolkning från landets samtliga 290 kommuner och en nattbefolkning från 193 av världens länder.

Stockholm är Sveriges enda metropol. Regionen är dock betydligt mer än bara en av världens storstäder: skog, odlad mark och betesängar omger huvudstaden som samtidigt är en del av världens största skärgård med över 30 000 öar. Ingen annanstans i Sverige finns motsvarande mångfald och styrka, och stockholmarna trivs med sina liv.

Stockholmarna trivs

En nyligen genomförd medborgarundersökning¹ visar att:

- Över 90 procent av invånarna är nöjda med det liv de lever.
- Över 90 procent trivs med sitt arbete och sitt boende.
- Invånarna ser ljus på den egna ekonomin, är miljömedvetna och positiva till mångkultur,

vilket ytterligare indikerar att det går bra för Stockholm.

Det går bra för Stockholm, men det finns områden att förbättra

Samma undersökning visar också att:

- 20 procent upplever sig trångbudda.
- 50 procent upplever buller, luftföroreningar och trafiksituationen i den offentliga miljön som ett bekymmer.
- 26 procent upplever att deras jobb inte motsvarar deras utbildning,

vilket ytterligare understryker behovet av att arbeta med regionens fem utmaningar.

Stark innovationskraft

Stockholms län är Sveriges mest utvecklingskraftiga region. Enligt internationella bedömningar ligger Stockholmsregionen i topp i Europa. Hit flyttar människor från hela Sverige och övriga världen med nya kunskaper. I dag bor 2,2 miljoner människor i Stockholms län och folkmängden ökar med över 35 000 personer per år samtidigt som det geografiska närområdet växer i takt med förbättrade transportmöjligheter.

Stockholmsregionen strävar efter att vara ett centrum för världsledande forskning. Universitet och kunskapsintensiva industrier har här de bästa utvecklingsmöjligheterna. Regionens universitet stärker successivt sina positioner internationellt. Karolinska Institutet, Stockholms universitet och Kungliga Tekniska högskolan är tillsammans den tionde starkaste universitetsmiljön i världen, utanför USA. Livsvetenskaperna – trots AstraZenecas nedläggning av forskningsenheten i Södertälje – och informationsteknologin är två av regionens styrkeområden som mycket påtagligt bidrar till regionens attraktions- och konkurrenskraft.

Samhällsplanering som håller

Transportsystemets effektivitet och tillförlitlighet är av central betydelse för fortsatt tillväxt och social sammanhållning. Det gäller såväl kommunikationsmöjligheterna till och från Stockholmsregionen som

¹ Länsstyrelsen i Stockholms län, Medborgarundersökning 2013.

möjligheterna att effektivt röra sig inom regionen. Hur trafiken ordnas i Stockholmsregionen får också stora konsekvenser för landet som helhet. Fungerar transporterna väl i Stockholm betyder det, enbart genom regionens storlek, också att stora delar av transportsystemet i Sverige gör det. Under de kommande tio åren satsas cirka 112 miljarder på vägar och järnvägar, trots detta bedömer Trafikanalys att flaskhalsarna kommer att vara fler år 2030. Storsatsning på infrastruktur är en investering i regionens framtid, men också en avgörande insats för miljön.

Inflyttningen till länet är snabb. En väl fungerande bostadsmarknad är av avgörande betydelse för Stockholmsregionens fortsatta tillväxt. För länet gäller det att förbereda för en befolkningsökning på upp till en halv miljon personer fram till år 2030, kanske ännu fler. Det ställer krav på mer än en kvarts miljon nya bostäder. Utbyggnaden av nya bostadsområden behöver samplaneras med kollektivtrafik för att undvika att nya stadsdelar i huvudsak blir biltrafikförsörjda. Lyckas samhället samlokalisera bostäder och infrastruktur blir det miljömässiga fördelar. Kraven på energieffektivitet i nybyggda bostäder har höjts. Enligt EU ska alla nyproducerade bostäder vara betydligt energisnålare och till stor del använda förnyelsebar energi år 2020. Nya bostäder behöver också lokaliseras och utformas så att de klarar ett förändrat klimat med exempelvis höjd vattennivå som följd.

Stockholms län är en av Europas mest framgångsrika regioner:

- Svarar för 41 procent av Sveriges totala befolkningsökning.
- Står för 31 procent av landets BNP.
- Har 35 procent av Sveriges nyföretagande.
- Har Sveriges högsta sysselsättningsgrad.
- Är den mest kunskapsintensiva regionen utanför USA.
- Har 17 universitet och högskolor.

Befolkning

Länets kraftiga och kontinuerliga befolkningsökning skär genom i stort sett samtliga politikområden, och ställer krav på utveckling av en rad samhällsfunktioner. Fler invånare innebär en ökad efterfrågan på transporter, utbildning, kollektivtrafik och bostäder för att nämna några områden. Ökat barnafödande har lett till en växande efterfrågan på förskoleplatser, något som förväntas fortsätta öka framöver. Den starka utvecklingen är positiv och visar på regionens dynamik men ställer samtidigt krav på att investeringarna ökar i samma takt.

Befolkningsutveckling

Befolkningsökningen i Stockholms län är ungefär åtta gånger större än i övriga EU. Därmed hör Stockholm till de regioner i EU som har den absolut högsta relativa befolkningsökningen.

Vid utgången av 2013 uppgick länets befolkning till drygt 2 163 000 personer vilket innebar en ökning på drygt 36 000 personer. Runt årsskiftet förväntas länets befolkning passera 2,2 miljoner. Under det senaste decenniet har länet svarat för 40–50 procent av rikets befolkningsökning.

Flyttnettot med utlandet är det som bidrar mest till befolkningsutvecklingen, se diagram 1. Samtidigt kan det noteras att flyttströmmarna är kraftigare inom landet men flyttnettot har de senaste åren legat på lite drygt 5 000 personer.

Ålderssammansättning

Stockholms län har en ung befolkning. Trots det har antalet personer som är 65 år eller äldre ökat med drygt 30 procent under 2000-talet medan antalet personer under 65 år ökat med knappt 17 procent. Befolkningsprognoser pekar på en fortsatt åldrande befolkning.

Sammantaget svarar länet för drygt 22 procent av rikets befolkning. Diagram 2 redovisar över- respektive underrepresentation per åldersklass. I grova drag kan man konstatera att regionen har en oproportionerligt stor andel personer i åldrarna 0–13 år och 25–52 år. Däremot är regionens andel av äldre lägre än motsvarande andel av befolkningen som helhet.

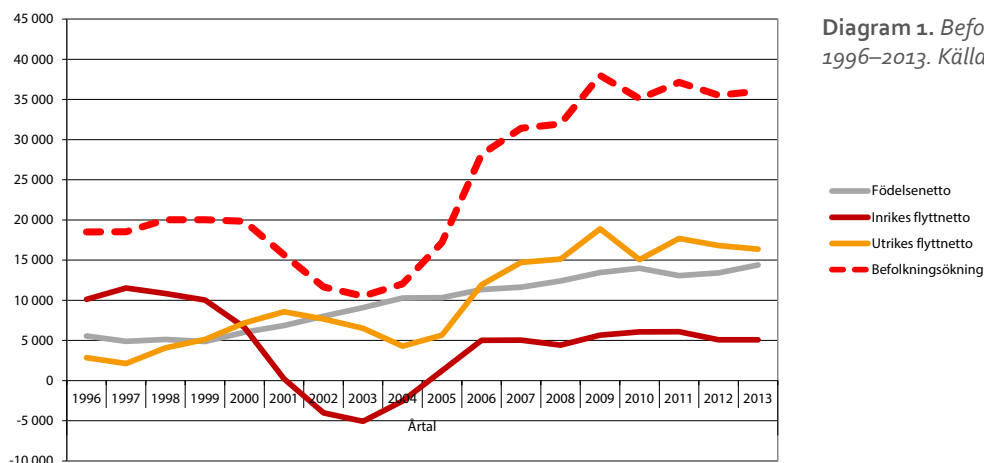

Diagram 1. Befolkningsutvecklingen, 1996–2013. Källa: SCB

Några nyckeltal (2013)

Befolkning:	2 163 042
Befolkningsökning:	36 036
Andel utrikes födda:	23 %
Medelålder:	39 år
Vanligaste födelseår:	1980
Antal födda:	29 613
Invånare per km ² :	332

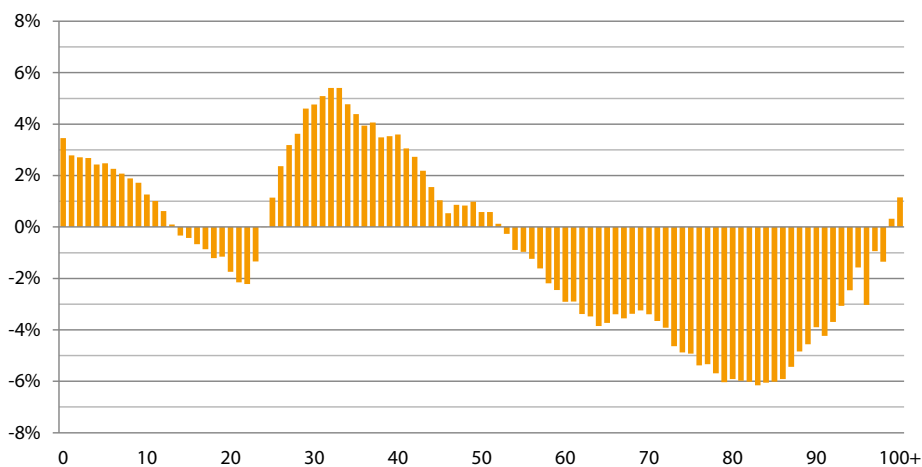

Diagram 2.
Ålderssammansättning,
1996–2013. Källa: SCB

Flyttningar – inrikes och utrikes

Under 2013 flyttade 39 900 personer till Stockholms län från ett annat län. Samtidigt flyttade 34 800 personer ut från länet. Det innebär att flyttnettot uppgick till drygt 5 000 personer. Även om flyttnettot är större mot utlandet så är de totala inrikes flyttningarna till och från Stockholms län större

Inrikes flyttningar

Flyttningarna till och från Stockholms län har ökat under de senaste åren. Flest inflyttningar sker från Västra Götaland (5 200), följt av Uppsala (5 100) och Skåne (4 500). Däremot har den procentuella andelen Stockholmsinflyttare från Gotland, Jönköping och Kronoberg ökat mest under det senaste decenniet.

Om man däremot sätter Stockholmsinflyttning i relation till utflyttningslänets totala utflyttning till andra län så har Uppsala, Södermanland och Gotlands län störst andel Stockholmsinflyttare. Omkring 40 procent av dessa läns inrikes utflyttare flyttade till Stockholms län. Bland Stockholmsutflyttarna väljer 4 900 Uppsala och 4 000 Västra Götaland respektive Skåne.

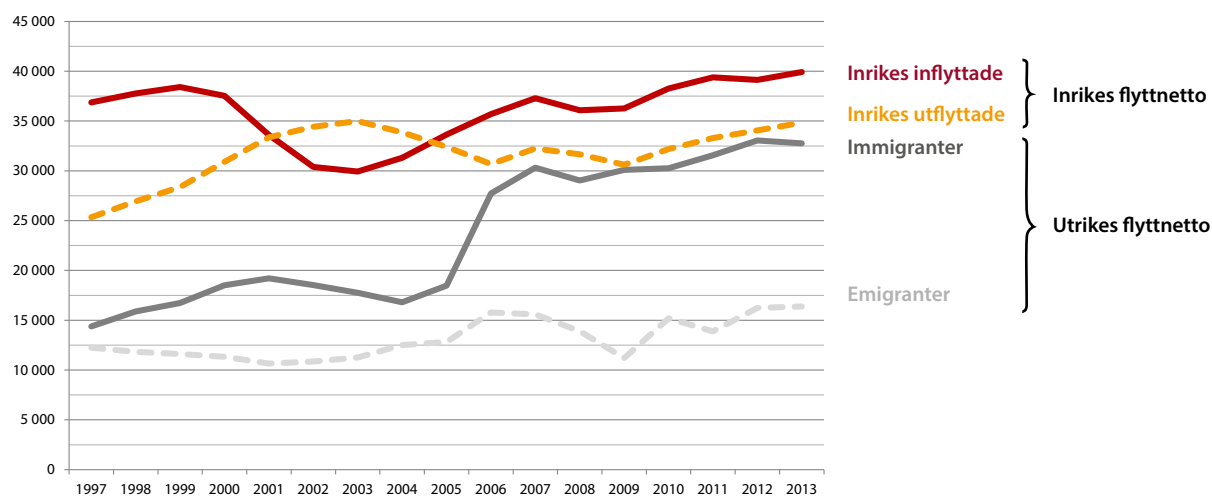
Flyttnettot, det vill säga skillnaden mellan in- och utflyttare, är till Stockholms fördel med alla län utom Södermanland. Södermanland är det enda länet som har ett positivt flyttnetto till/från Stockholm. Vidare, även om de största flyttströmmarna till och från Stockholm sker inom Östra Sverige så är netto-utflödet störst i Södra Sverige (2 800 personer), följt av Norra Sverige (1 500) och Östra Sverige (800).

Sammantaget uppgick flyttnettot under 2013 till 5 100, det vill säga det var 5 100 fler som flyttade till än från Stockholms län.

Studerar man inflyttningen på kommunnivå i länet så kommer en övervägande majoritet från andra

Diagram 3: Antal in- och utflyttare in- och utrikes 1997–2013

Källa: SCB

kommuner i länet. Kommunerna i länet med störst andel inflyttare från andra län är Stockholm, Södertälje och Sigtuna.

Inrikes omflyttningar efter ålder

Den genomsnittliga åldern på den som flyttar från ett annat län till Stockholm är strax under 30 år. Utflyttaren är i genomsnitt strax under 31 år. De största flyttströmmarna sker i åldersgruppen 19–40 år.

Flyttnettot är som störst för personer 22–29 år. I denna åldersgrupp uppgår flyttnettot till 7 100 personer, vilket alltså är större än regionens totala flyttnetto.

Utrikes flyttningar

Flyttnettot mot utlandet är betydligt större i länet än flyttnettot mot övriga Sverige. Som framgår av diagram 6 så är dock flyttnettot mot utlandet i länet lägre än i riket som helhet (45 respektive 73 procent). De inomregionala skillnaderna är stora där Södertälje har ett flyttnetto mot utlandet som svarar för 113 procent av befolkningsökningen, det vill säga utan detta flyttnetto skulle befolkningens mängd minska. Botkyrka, Danderyd och Vaxholm har också höga andelar flyttnetto i förhållande till befolkningsökningen (98 respektive 88 och 87 procent). Motsvarande låg andel har Täby och Vallentuna (6 respektive 11 procent).

Tabell 1. Flyttströmmar 2013. Källa: SCB

	Utflyttning till Stockholm	Inflyttning från Stockholm	Flyttnetto
Östra Sverige (ex. AB län)	14 900	14 200	800
Södra Sverige	15 200	12 400	2 800
Norra Sverige	9 800	8 300	1 500

Diagram 4 och 5. Flyttströmmar i olika åldersgrupper. Källa: SCB

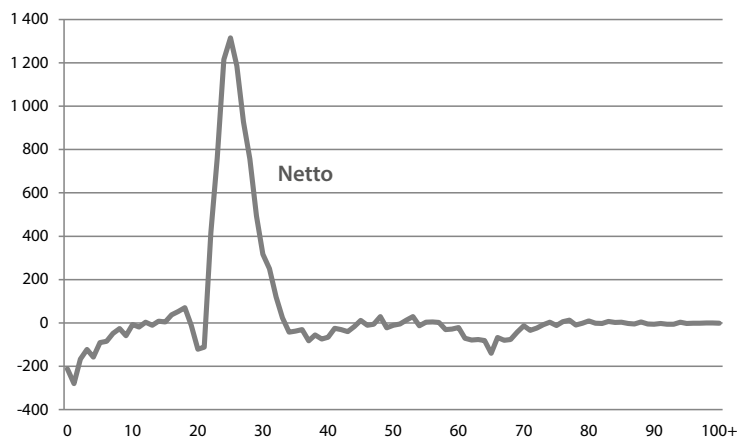
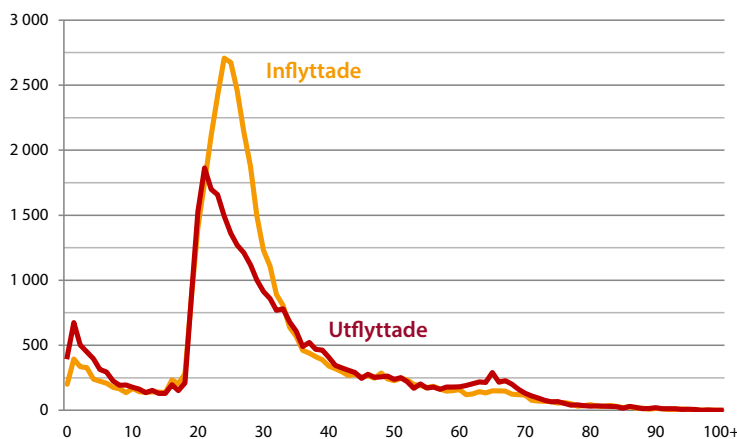
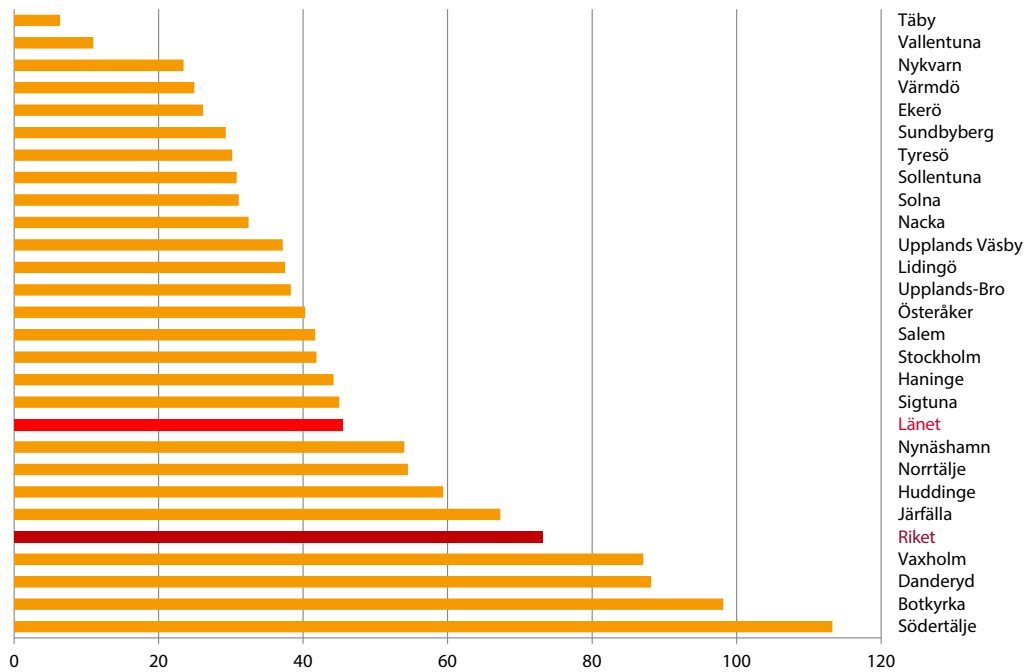

Foto: Christina Fagergren

Diagram 6. Flyttnetto med utlandet som andel av befolkningsökningen 2013 i procent. Källa: SCB

Invandring och integration – en framtidsfråga

Invandring och inflyttning från andra delar av landet är av stor betydelse för Stockholms utveckling. Såväl de som invandrar och de som flyttar in har en åldersmässigt ung profil och är därmed viktiga för den framtida kompetensförsörjningen. Det är de regioner som förmår tillvarata olikheter som uppvisar den starkaste dynamiken. Länet har unika förutsättningar genom den mångfald som inneånare från 193 olika födelseländer innebär.

Inflyttning

Varje år flyttar 30 000–35 000 personer till länet från annat land och 35 000–40 000 personer flyttar in från andra delar av Sverige. Invandrarna är generellt sett yngre än genomsnittsbefolkningen och bidrar därför positivt till arbetskraftsutbudet.

Befolkningsprognoser visar, framför allt på grund av en åldrande befolkning och därpå följande stora pensionsavgångar, att länet inte skulle klara arbetskraftsförsörjningen utan invandringen. I en globaliserad värld konkurrerar länet om arbetskraften med resten av Europa och en förutsättning att klara arbetskraftsförsörjningen inom de närmste 10–20 åren är bland annat att länet har effektiva system för de nyanländas etablering på arbetsmarknaden.

Närmare 490 000 personer, eller 23 procent av länets befolkning, är födda utomlands. Vid sidan av Sverige är Finland följt av Irak de vanligaste födelseländerna. Personer födda i Finland har dock minskat under en längre tid, medan födelseländer som till exempel Polen, Kina, Afghanistan, Pakistan och Rumänien har blivit allt vanligare. På områdesnivå ökar alla områden utom Norden. Samtliga nordiska länder minskar.

Inflyttning från utlandet är så mycket mer än flyktingmottagning

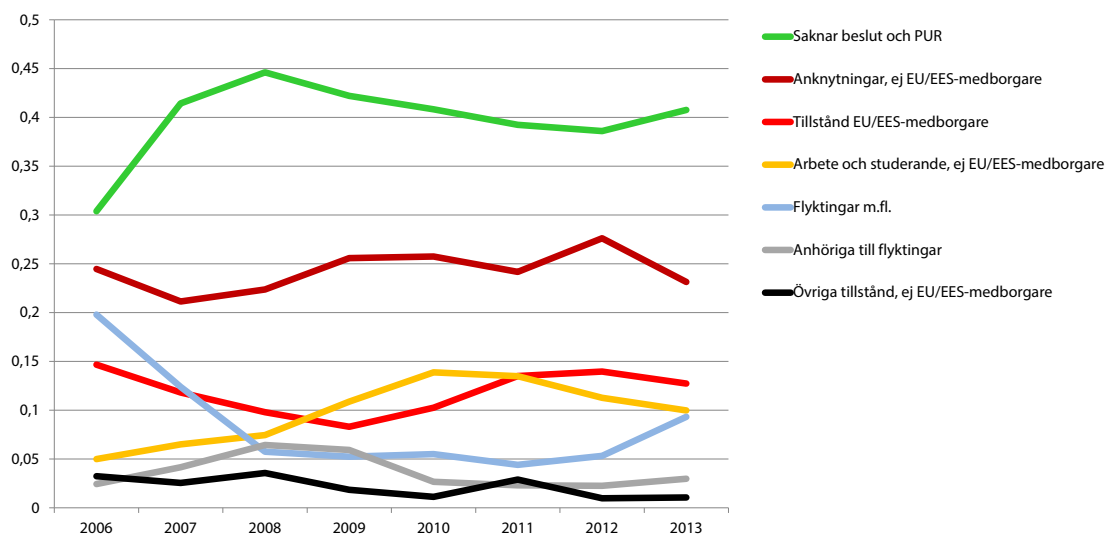
Den största andelen av de som flyttar in från utlandet består av återvändande svenskar och EU-medborgare (41 procent) följt av så kallade anknytningar (23 procent). Flyktingmottagningen svarade för drygt

Tabell 2 och 3. Födelseregioner och vanligaste födelseländerna. Källa: SCB

Födelseregion	Antal	
	2012	2013
NORDEN	67 587	66 409
EU28 exkl. Norden	100 112	104 885
NAFTA (USA, Kanada, Mexico)	8 814	9 255
AFRIKA	51 047	53 743
CENTRAL- OCH SYDAMERIKA	36 520	37 140
ASIEN	148 896	156 570
ÖVRIGA	58 950	60 520

Vanligaste födelseländerna	Antal	
	2012	2013
FINLAND	54 633	53 622
IRAK	39 847	40 275
POLEN	28 302	29 676
IRAN	25 005	25 703
TURKIET	22 028	22 258
CHILE	14 523	14 448
TYSKLAND	12 111	12 147

Diagram 7. Andel av inflyttningen uppdelad på olika kategorier. Kategorin "saknar beslut och PUR" består i huvudsak av återvändande svenskar och EU-medborgare. Källa: SCB

9 procent under 2013, huvudsakligen till följd av situationen i Syrien. Flyktingmottagningen är dock fortfarande mindre än hälften jämfört med 2006.

Nyanlända

En mindre andel (tolv procent) av de nyanlända från utlandet består av flyktinginvandring och deras anhöriga där förutsättningarna för etablering i samhället kan variera kraftigt.

Det är fortfarande en stark koncentration av flyktingar till vissa kommuner i länet. Södertälje tog under 2013 emot 24 procent av alla flyktingar i länet vilket är en ökning med sex procentenheter. Koncentrationen av flyktingar till enskilda kommuner gör det svårare att organisera ett bra och effektivt mottagande. En annan konsekvens är att de nyanlända får svårt att etablera fungerande kontaktnät med arbetsliv och det civila samhället om de flesta boende i ett område är nyanlända och arbetslösa. Ett jämnare mottagande över länet är nödvändigt för att fler ska få möjligheter till en snabb integration och etablering.

Trots det stora mottagandet i vissa kommuner har länet i sin helhet under flera år haft en relativt låg andel av det totala flyktingmottagandet i landet men ett utvecklingsarbete har pågått för att öka

kapaciteten i länet. Det har dock ännu inte ökat andelen i förhållande till riket. (Se diagram 8.)

Integration på arbetsmarknaden

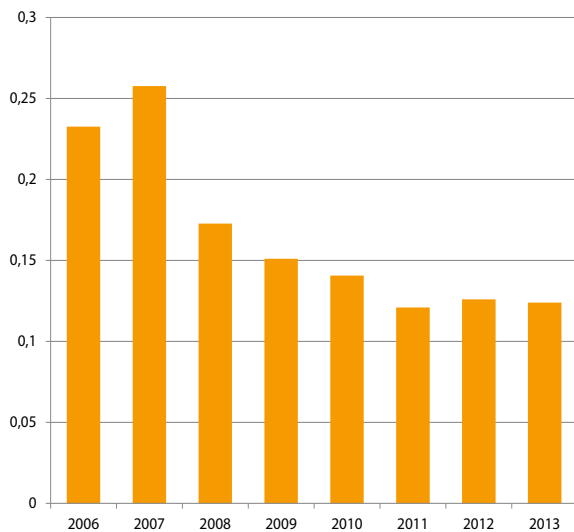
Arbetslösheten är nästan tre gånger så stor hos den utrikesfödda befolkningen jämfört med den inrikes födda i länet. Även sysselsättningsgraden är lägre hos den utrikesfödda befolkningen. Allvarligast är läget för utrikesfödda kvinnor som har betydligt lägre sysselsättningsgrad än männen.

Både för samhället och för individen är situationen oroande. Ett växande utanförskap i vissa stadsdelar riskerar att bidra till social oro, samtidigt som behovet av arbetskraft är stort. Det är nödvändigt att länet bättre tillvaratar alla utrikesföddas kompetenser och färdigheter på ett effektivt sätt så att de ges möjlighet till en snabb etablering i det svenska samhället.

Genom att dels satsa på projekt som ökar kvinnors delaktighet på arbetsmarknaden, dels på mångfaldsarbete hos arbetsgivarna, möter regionen problemet från flera håll. Inom arbetsmarknadsrådet, som är en regional samverkan inom arbetsmarknads- och kompetensförsörjningsfrågor, har utrikesfödda lyfts fram som en särskilt prioriterad grupp.

Diagram 8. Länetns andel av rikets flyktingmottagning.

Källa: SCB

Utvecklandet av såväl nya yrkesinriktade svensk-kurser, bland annat Sfx-IT och Sfinx (ingenjörer), och nya former för svenskundervisning för korttids-utbildade är andra insatser som syftar till att öka integrationen på arbetsmarknaden och möta regionens kompetensförsörjningsbehov

! *Integration på arbetsmarknaden där födelseland inte spelar roll för anställning är en central fråga för Stockholms-regionens utveckling.*

Allt fler ensamkommande barn och unga

De kanske allra största utmaningen när det gäller etableringen av nyanlända handlar om studier och boende för länets växande skara ensamkommande barn och ungdomar. Antalet asylsökande ensamkommande barn i Sverige har ökat under de senaste åren, från 400 barn år 2005 till 3 852 för 2013, och förväntas uppgå till cirka 6 500 för 2014.

Majoriteten är pojkar i 15–17-årsåldern från Eritrea, Afghanistan och Somalia men antalet barn från andra länder ökar kontinuerligt. Andelen flickor som kommer har de senaste åren legat på cirka 20 procent av det

Foto: Jenny Frejning

totala mottagandet. Konflikten i Syrien samt sekundära förflyttningar av ensamkommande barn från Nordafrika och Eritrea som befunnit sig i södra Europa, har lett till en bredare sammansatt grupp. Mycket talar för att antalet ensamkommande barn kommer fortsätta vara högt under de kommande åren.

Mellan september 2013 och augusti 2014 anvisades 3 849 ensamkommande barn till landets kommuner. Av dessa anvisades 519 till länets kommuner vilket låg i linje med tidigare planer. Länetns andel om 13,5 procent var dock lägre än förväntat beroende på den kraftiga ökningen totalt i riket.

Enligt riksdagsbeslut fick Migrationsverket den 1 januari 2014 ökade möjligheter att anvisa asylsökande ensamkommande barn. Den nya lagen innebär att Migrationsverket har fått utvidgade möjligheter att anvisa ensamkommande barn till samtliga kommuner, oavsett om kommunen har en överenskommelse om att tillhandahålla asylplatser eller inte, och oavsett om sådan plats är ledig eller inte. I Stockholms län har samtliga kommuner ett mottagande av ensamkommande barn, men med anledning av lagändringen har anvisningen av ensamkommande barn till länets samtliga kommuner ökat.

Vis
50/50
Photo

Världens mest innovationsdrivna ekonomi 2025

Forskning föder innovationer som ger affärer

Stockholm, Östra Mellansverige, Västsverige och Sydsverige rankas tillsammans med 30 andra europeiska regioner som innovationsledande enligt Regional Innovation Scoreboard 2014 (RIS). Stockholm presterar överlag bra på de indikatorer som ingår i studien, men har under senaste decenniet haft en något svagare utveckling jämfört med andra europeiska, innovativa regioner.

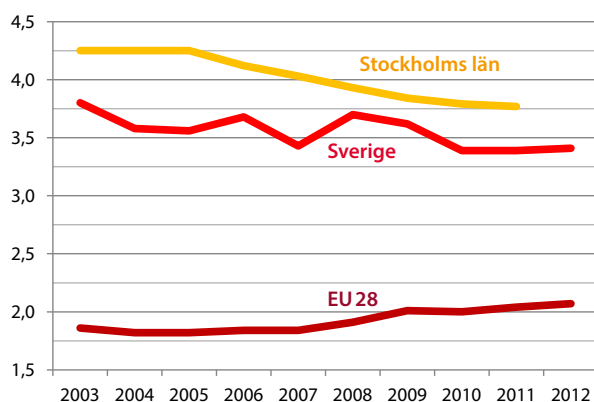
FoU-investeringar

När det gäller de samlade forsknings- och innovationsinvesteringarna i förhållande till ekonomins storlek så hör Sverige till de länder som investerar mest. Den absoluta merparten av finansieringen kommer från det privata näringslivet. FoU-investeringarna är inte jämt fördelade inom näringslivet utan koncentrerad till ett fåtal multinationella företag. Även om investeringsnivån står sig väl i ett internationellt perspektiv så har utvecklingen varit svag under 2000-talet.

Detsamma kan sägas om Stockholms län. Näringslivet står för en stor del av investeringarna och sammantaget har FoU-investeringarna minskat under 2000-talet. Ett av de företag (Astra Zeneca) som stått för en stor del i såväl Sverige som Stockholm beslutade 2012 att lägga ner sin forskningsenhet i Södertälje vilket accentuerar utvecklingen mot lägre FoU-investeringar. Sett i relation till brutto-regionprodukten har FoU-intensiteten i Stockholms län minskat till en bit under 4 procent.

Diagram 9. FoU-investeringar i förhållande till BNP/BRP.

Källa: Eurostat

Fonder för utveckling

Under början av 2015 väntas de första utlysningarna inom ramen för strukturfonderna 2014–2020 att ske. Regionalfonden omfattar omkring 320 miljoner kronor som fördelas mellan tre tematiska mål:

1. stärka forskning, teknisk utveckling och innovation (45 %)
2. öka små och medelstora företags konkurrenskraft (40 %)
3. stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer (15 %)

Regionalfonden – med den övergripande målsättningen om hållbar stadsutveckling – kan tillsammans med andra program (till exempel Horizon 2020) bidra med finansiering till regionala satsningar.

Intressanta satsningar

Det pågår ett antal intressanta och storskaliga satsningar i Stockholms län, inte minst kopplat till ett av regionens styrkeområden; life science.

Den framväxande Hagastaden hör till denna kategori. Hagastaden är ett kommungränsöverskridande stadsbyggnadsprojekt i gränslandet mellan stadsdelen Vasastaden i Stockholm stad och Haga i Solna. En del av de fysiska investeringarna i området är färdigställda men de allra flesta är antingen påbörjade eller planerade att påbörjas under de närmaste åren.

Vid sidan om bostäder förväntas den nya stadsdelen ha 50 000 arbetsplatser. Som jämförelse kan det nämnas att Solna i dag har omkring 75 000 arbetsplatser. En stor del av arbetsplatserna och de företag som etablerar sig förväntas ha en inriktning mot life science.

Redan i dag är Karolinska Institutet, med det nya forskningslaboratoriet Biomedicum och SciLifeLab med flera, lokaliserade i Hagastaden och 2017 invigs till exempel Nya Karolinska Solna. Förhoppningen är att attrahera företag till området och efterfrågan på lokaler är hög. Under 2014 lät till exempel MSD (Merck & Co) meddela att man flyttar in sin svenska verksamhet i Hagastaden. MSD blir därmed det första globala företaget som flyttar in i området och under våren 2015 flyttar även ortopedteknikföretaget TeamOlmed in.

I oktober 2014 invigdes Swetox (Swedish Toxicology Institute) i Södertälje. Idén om det nya internationella forskningsinstitutet kom efter att AstraZeneca 2012 beslutade om nedläggning av sin forskning i Gärtuna. Genom satsningen kan kompetens och högteknologiska laboratorier som redan finns på plats tas tillvara.

Swetox syftar ytterst till att driva samhällsutvecklingen mot en kemikaliesäker värld. Det ska ske genom att ta fram ny kunskap och nya metoder inom toxikologiska vetenskaper och påverka utvecklingen mot säkra kemikalier, bättre hälsa och en hållbar miljö. Med den struktur och den kompetensbredd som redan finns i Swetox – genom ett unikt samarbete med elva deltagande universitet (däribland Karolinska Institutet, Kungliga Tekniska högskolan och Stockholms universitet) – är förutsättningarna för Sverige att återta en världsledande position goda. SP Process Development (SPPD) hyr också delar av AstraZenecas gamla lokaler. SPPD är ett nationellt

forskningsinstitut som syftar till att hjälpa små- och medelstora företag inom kemi och läkemedel med ny teknik och innovationsstöd.

Vid sidan av life science brukar Kista lyftas fram som ytterligare ett exempel på en innovativ miljö i internationell klass. I Kista finns ett av världens högsta koncentration av kompetenser, innovationer och affärsmöjligheter inom ICT (Information and Communication Technology). Genom Kista har Stockholmsregionen blivit ett internationellt centrum för trådlös teknologi, bredband samt mobila applikationer och tjänster.

Över tusen forskare verkar för forskning och utveckling i unika samarbeten mellan branschföretag, forskningscentra, institutioner och universitet. Utöver stora företag som Ericsson, Microsoft och Adecco IT är uppemot 1 000 ICT-företag lokaliserade till Kista som sammantaget sysselsätter 30 000 personer. Därutöver har Kungliga Tekniska högskolan och institutionen för data och systemvetenskap vid Stockholms universitet knappt 7 000 studenter i området. Vid sidan av Kista finns det en stor mängd och variation av ICT-företag i centrala Stockholm, till exempel dataspelsklustret på Södermalm.

Stockholm, Köln och Barcelona skapar demonstrationsområden för nya tekniska lösningar

Stockholm var en av tre europeiska städer som erhöll ett bidrag på 25 miljoner euro via EU-projektet GrowSmarter. GrowSmarter handlar om hur städer med hjälp av smarta, existerande miljötekniklösningar kan skapa flera jobb och växa samtidigt som områdena blir mer energieffektiva. I Stockholms stadsdelar Årstastråket, Slakthusområdet och Hammarby Sjöstad ska lösningarna testas i praktiken. GrowSmarter pågår i fem år och finansieras av EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horizon 2020.

Innovationskraft – en regional kraftsamling

Världen är i ständig förändring och allt fler regioner konkurrerar om att nå förädlingskedjans topp, utveckla sina styrkeområden och addera till redan befintliga styrkor. Mycket av detta handlar om regionernas förmåga att förnya sig och stärka sin innovationskraft. Stockholm är en internationellt konkurrenskraftig region och jämförelser med andra regioner faller ofta ut till Stockholms fördel. För att ytterligare stärka den positionen tog regionen under 2012 fram en regional innovationsstrategi. Arbetet bedrevs i ett brett partnerskap.

Strategins vision är att vara världens mest innovationsdrivna ekonomi år 2025, och för att nå dit behöver arbetet stärkas inom flera områden. Inriktningen preciseras i ett handlingsprogram med fem prioriterade insatsområden och ett 40-tal förslag på konkreta åtgärder. Sedan handlingsprogrammets framtagande har ett operativt arbete påbörjats;

Forsknings- och innovationsinfrastruktur

Stockholmsregionen står för en stor del av landets forskningsinfrastruktur. Under det senaste året har ett antal universitet, högskolor och forskningsinstitut påbörjat ett arbete med att kartlägga test- och demonstrationsanläggningar och forskningslaboratorier i regionen. Ambitionen är att öka utnyttjandet av anläggningarna och även göra dem mer åtkomliga för små och medelstora företag. Dessutom har diskussioner påbörjats om hur öppna data ska kunna systematiseras för att möjliggöra innovationer och nya lösningar.

Innovationsupphandling

Den offentliga sektorn gör årligen upphandlingar för cirka 500 miljarder kronor. För att stimulera

innovation och nytänkande behöver offentliga aktörer bli bättre på att använda innovationsvänlig upphandling, innovationstävlingar och andra liknande metoder. Under året har bland annat landsting, kommuner, Vinnova och Konkurrensverket samverkat för att ta fram en metodhandbok med konkreta verktyg för mer innovationsvänlig upphandling.

Kapitalförsörjning

Brist på kapital är alltför ofta ett hinder för små företag att växa i Stockholmsregionen. De offentliga finansieringsmöjligheterna är begränsade och efterfrågan på riskvilligt kapital är stor. Det gäller speciellt inom kapitalintensiva sektorer som life science, men även småföretag i andra branscher. För att stärka regionens möjligheter att erbjuda riskvilligt kapital har offentliga och privata aktörer påbörjat ett samarbete kring tillgången till kapital i tidiga skeden.

Tvårvetenskap

För att hantera samhällsutmaningarna – åldrande befolkning, klimat och energi och hållbar stadsutveckling – är det viktigt att stimulera tvårvetenskapliga samarbeten. Det var motivet bakom etableringen av OpenLab², där studenter från flera högskolor samverkar för att ta fram koncept som kan bidra till hållbar stadsutveckling. Även i det regionala strukturfondsprogrammet har Stockholmsregionen prioriterat insatser som kan bidra till hållbar stadsutveckling. Ett arbete med att ta fram ett regionalt program för personalrörlighet mellan akademi och näringsliv har påbörjats, liksom etableringen av en regional plattform för samverkan för ökad livskvalitet för äldre.

Ett globalt attraktivt Stockholm

Stockholmsregionen ska vara ett självklart och attraktivt val för utländska experter, investerare, studenter och entreprenörer. Stockholm Business Region har därför fått ett utökad uppdrag avseende talangattraktion. Under året genomfördes en kartläggning av hur regionen upplevdes av nyanlända, som resulterade i lanseringen av hemsidan Moving to Stockholm. En motsvarande hemsida med fokus på studenter och forskare kommer att lanseras av Stockholms Akademiska Forum framöver.

² Ett samarbete mellan Kungliga Tekniska högskolan, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Stockholms stad, Stockholms läns landsting och Länsstyrelsen.

Ett näringsliv i framkant

Stockholm har som huvudstadsregion i en av Europas mest konkurrenskraftiga ekonomier en viktig roll för rikets samlade innovationskraft, värdeskapande och välfärd. Regionens täthet, storlek och branschrepresentation är unikt för Sverige. Näringslivet har en tydlig tyngdpunkt i den privata tjänstesektorn, där omkring två tredjedelar av arbetskraften är verksam.

Näringslivet i Stockholmsregionen har ett högt kunskapsinnehåll, ett stort antal huvudkontor finns här. Drygt en tredjedel av Sveriges samlade nyföretagande sker i Stockholms län, och i de internationella rankinglistor som syftar till att mäta innovation och konkurrenskraft hamnar Stockholmsregionen ofta i topp.

Att jämföra regionens näringsliv med övriga rikets saknar i många fall relevans. Olikheterna är för många och för stora. Numerärt utgör regionen knappt 23 procent av rikets befolkning. Studerar man däremot näringslivsrelaterade indikatorer så svarar Stockholm ofta för omkring en tredjedel av rikets samlade värden, se diagram 10–13. Den långsiktiga trenden är dessutom en fortsatt koncentration av verksamheter till Stockholm i form av fler huvud-

kontor, inflyttning av kvalificerad arbetskraft och inkomster.

Kunskapsintensiv tjänstesektor

Näringslivet har sin tyngdpunkt i den privata tjänstesektorn, och det är framför allt där som nya arbetstillfällen och företag skapas. I ett europeiskt perspektiv finns det en hög koncentration av kunskapsintensiva tjänsteföretag (KIS), medan högteknologisk tillverkning är mer koncentrerade till andra regioner.

Visserligen finns det enskilda företag som är viktiga för näringslivet som helhet, inte minst som beställare och kund för små och medelstora företag. Inom ICT är till exempel Ericsson av stor betydelse för många andra företag, medan Scania är en viktig aktör inom den tunga lastbilsindustrin. Däremot svarar de största (privata) arbetsgivarna sammantaget för en ganska liten del av det totala antalet sysselsatta. Stockholm är i den meningen mindre beroende av ett fåtal arbetsgivare än många andra regioner även om enskilda orter och kommuner kan vara det.

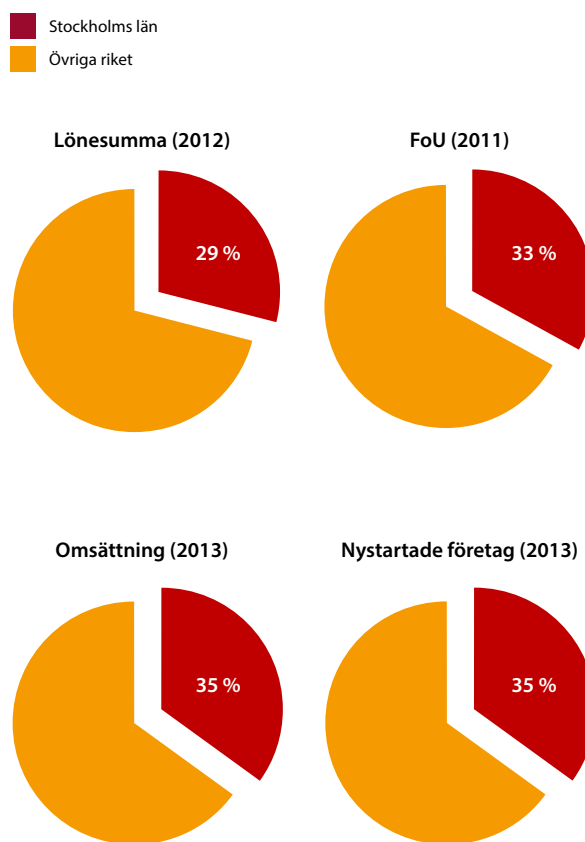
Få fler företag att växa

Nyföretagandet har trendmässigt ökat under 2000-talet och 2013 startades drygt 21 300 nya företag i Stockholms län. Att det startas fler och fler företag är naturligtvis glädjande, men om dessa företag inte förmår att växa såväl omsättnings- som sysselsättningsmässigt så är nyttan begränsad.

Tabell 4. Bruttoregionalprodukt per capita, topp 10 i EU. Källa Eurostat

Region	BRP per capita (PPS)
Inner London	80 400
Luxemburg	66 700
Bryssel	55 600
Hamburg	50 700
Bratislava	46 600
Ile de France	45 600
Groningen	45 600
Stockholm	43 300
Prag	42 900
Oberbayern	42 200

Diagram 10–13: Stockholms län andelar av rikets samlade värden på ett urval av indikatorer med bäring på näringslivet.

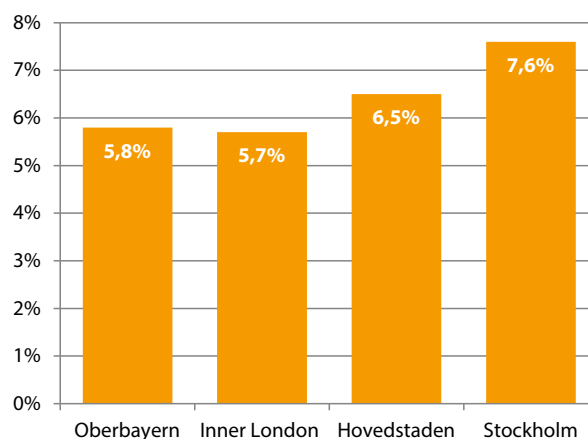

Undersökningar tyder på att företagens förutsättningar att växa är bättre i Stockholmsregionen än i övriga riket. Vidare svarar regionen för en dryg tredjedel av samtliga så kallade snabbväxande företag. Inom vissa branscher som till exempel informations- och kommunikationsteknologi är andelen omkring 50 procent. Trots detta bedöms det ändå vara alltför få företag som växer, och de riktigt stora privata arbetsgivarna är ofta företag som startades för över 100 år sedan.

Det finns flera vägar för ett företag att växa organiskt och betingelserna varierar mellan olika branscher. Vägen från idé till färdig produkt inom life science är till exempel lång, kostsam och riskfylld medan det i andra branscher kan ske med liten kostnad och på kort tid. Något som ofta lyfts fram som ett hinder för att företag ska ha möjligheten att växa är bristen på riskvilligt kapital, särskilt i tidiga skeden eftersom investerarnas fokus har förskjutits till senare skeden där riskerna är lägre och tiden till avkastning kortare.

Andra faktorer som ofta lyfts fram som tillväxthinder är svårigheten att hitta rätt kompetens vid nyrekrytering. Det gäller för alla företagsstorlekar, men anges oftare som ett hinder av företag med fler än 50 anställda. Mot den bakgrunden är det oroande att antalet helårsstudenter och högskolenyborjare i Sverige ligger på en lägre nivå 2013 än 2009.

Diagram 14. Andel sysselsatta i den kunskapsintensiva tjänstesektorn (KIS-HTC) i några europeiska regioner, 2012. Källa: Eurostat

MAGASIN 3

ivernova

LEMDÖRFEN

scavills

En robust arbetsmarknad

Under 2013 ökade antalet sysselsatta i Stockholms län med 27 400 personer, varav drygt 10 000 var utrikes födda. Mätt i förhållande till befolkningen (15–74 år) uppgår sysselsättningen därmed till 70,3 procent. Det är den högsta andelen av samtliga län. Två starkt bidragande faktorer är regionens demografiska profil och höga utbildningsnivå. Den ökande inpendlingen från andra län är ett tecken på den regionala arbetsmarknaden dynamik. Under 2012 uppgick inpendlingen till 97 500 personer.

Stora skillnader i sysselsättningen mellan utrikesfödda män och kvinnor.

Sedan 2005 har antalet sysselsatta ökat med i genomsnitt 20 000 per år. Under 2013 var ökningen ännu större (27 400), varav Stockholm stad svarade för 20 000. Sedan 2005 har antalet sysselsatta därmed ökat med drygt 160 000. Bedömningen är att antalet sysselsatta kommer öka med 30 000 personer under 2015.

I ett europeiskt perspektiv är det få regioner som når upp till länets höga sysselsättningsnivå. Vid sidan av Åland har Stockholm den högsta andelen sysselsatta (20–64 år) av samtliga EU-regioner.

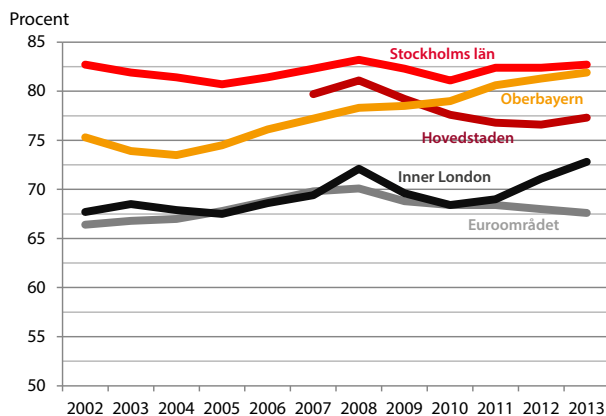
Det finns skillnader i sysselsättningen mellan kvinnor och män, till männens fördel. Skillnaden

är förhållandevis liten bland inrikes födda, men betydligt större bland utrikes födda. 2013 var sysselsättningen nio procentenheter högre bland utrikes födda män jämfört med kvinnor, medan motsvarande skillnad bland inrikes födda uppgick till tre procentenheter.

Arbetslös

När det gäller arbetslöshet så ligger Stockholms län på en signifikant lägre nivå än övriga EU, men ändå på en klart högre nivå än till exempel många tyska och österriska regioner. Däremot hör Stockholm till de regioner i EU som har lägst andel långtidsarbetslösa.

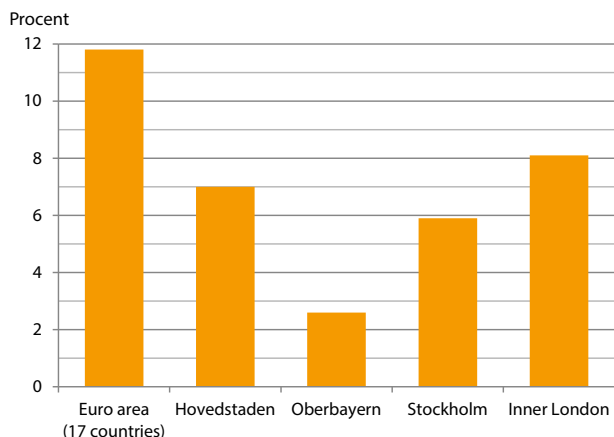
Diagram 15. Andel sysselsatta (20–64 år) i några europeiska regioner, 2002–2013. Källa: Eurostat

Tabell 5. Andel sysselsatta (20–64 år), uppdelat på kön. Källa: Eurostat

Region (Nuts 2)	Sysselsättning, 2013
Stockholms län	82,7%
– varav kvinnor	80,2%
– varav män	85,2%
Oberbayern	81,9%
– varav kvinnor	76,8%
– varav män	87,0%
Hovedstaden	77,3%
– varav kvinnor	74,7%
– varav män	80,0%
Inner London	72,8%
– varav kvinnor	66,1%
– varav män	79,3%
Euroområdet	67,6%
– varav kvinnor	61,0%
– varav män	73,4%

Diagram 16. Andel arbetslösa (20–64 år) i några europeiska regioner, 2002–2013 år. Källa: Eurostat

Liknande mönster kan konstateras kring ungdomsarbetslösheten (15–24 år). Stockholms län har en lägre arbetslöshet än EU, men samtidigt markant högre än till exempel tyska regioner. Sammantaget uppgick antalet arbetslösa ungdomar till drygt 28 000 under 2013. Det motsvarar en relativ arbetslöshet på strax under 20 procent. Samtidigt bör det påpekas att drygt hälften av de arbetslösa ungdomarna var heltidsstuderande. Vidare har knappt hälften av de arbetslösa ungdomarna en arbetslöshetsperiod på fyra veckor eller mindre. I övriga befolkningen är andelen korttidsarbetslösa signifikant lägre.

Matchning

Trots att antalet arbetslösa räknas till drygt 83 000 personer och att regionen på ett övergripande plan har en högutbildad befolkning så finns det delar av arbetsmarknaden och vissa branscher som inte lyckas hitta rätt kompetens. Gapet mellan de krav arbetsgivarna ställer och utbudet kvarstår och tycks även öka. På sikt innebär denna brist att tillväxten hämmas och lyckas företagen inte finna personal i regionen så kommer verksamheterna att utvecklas på andra ställen.

Denna utmaning är svår att åtgärda, i alla fall på kort sikt. Utbildning är naturligtvis en viktig del i detta. Skillnaden i sysselsättning mellan personer med till

Tabell 6. Andel arbetslösa (20–64), uppdelat på kön. Källa: Eurostat

Region (Nuts 2)	Arbetslöshet, 2013
Stockholms län	5,9%
– varav kvinnor	5,9%
– varav män	5,9%
Oberbayern	2,6%
– varav kvinnor	2,6%
– varav män	2,6%
Hovedstaden	7%
– varav kvinnor	7,5%
– varav män	6,5%
Inner London	8,1%
– varav kvinnor	8,3%
– varav män	7,9%
Euroområdet	11,8%
– varav kvinnor	11,9%
– varav män	11,7%

Genomsnittlig arbetslöshetsperiod

Ungdomar (15–24 år): 13 veckor
25 år eller äldre: 48 veckor

exempel gymnasial utbildning och personer med enbart förgymnasial utbildning uppgår till nästan 20 procentenheter. Personer som står långt utanför arbetsmarknaden – ofta med enbart förgymnasial utbildning – behöver erbjudas utbildningsinsatser. Vidare bör även sysselsatta personer kompetensutvecklas för att dels stärka sin egen ställning på arbetsmarknaden, dels öka möjligheterna att växla över till mer kvalificerade arbeten och därigenom friggöra arbetstillfällen. Vid årsskiftet förväntas de första utlysningarna inom strukturfonderna ske. Inte minst socialfonden blir i det här sammanhanget ett viktigt verktyg att arbeta med under de kommande åren.

Under 2015 kommer Länsstyrelsen att genomföra en studie som syftar till att prognostisera tillgång och efterfrågan på utbildningsgrupper fram till 2025. Studien kommer att vara ett viktigt led i att identifiera och kvantifiera behoven av och utbudet på utbildningsgrupper såsom civilingenjörer, förskolelärare och sjuksköterskor med flera.

Foto: Christina Fagergrén

Foto: Christina Fagergren

Stockholmarna har störst disponibel inkomst – allra mest män

Stockholmarna har den högsta disponibla inkomsten jämfört med övriga län, men könsskillnaderna är fortfarande stora. I länet har kvinnorna ökat sin disponibla inkomst något mer än männen under den senaste sexårsperioden (cirka 4 500 kr) och med den utjämningsstakten skulle det ta ytterligare knappt 87 år innan kvinnors och mäns disponibla inkomst skulle bli lika stora.

I mer än hälften av länen har män mer än 50 000 kr högre disponibel inkomst än kvinnor. Störst skillnad finns i Hallands län med drygt 70 900 kr följt av Stockholms län med knappt 65 000 kr. Minst är skillnaden i Gotlands län med knappt 33 200 kr. Gotland är å

andra sidan det län där skillnaden jämfört med 2011 ökat mest (knappt 4 600 kr). I 13 län har skillnaden minskat och Kalmar är det län där skillnaden minskat mest (drygt 5 500). Stockholm kommer på sjunde plats bland länen med en minskning på drygt 2 700kr.

Diagram 17. Disponibel inkomst, län 2012 – Samtliga utbildningsnivåer. Källa SCB. Ålder 20–64 år

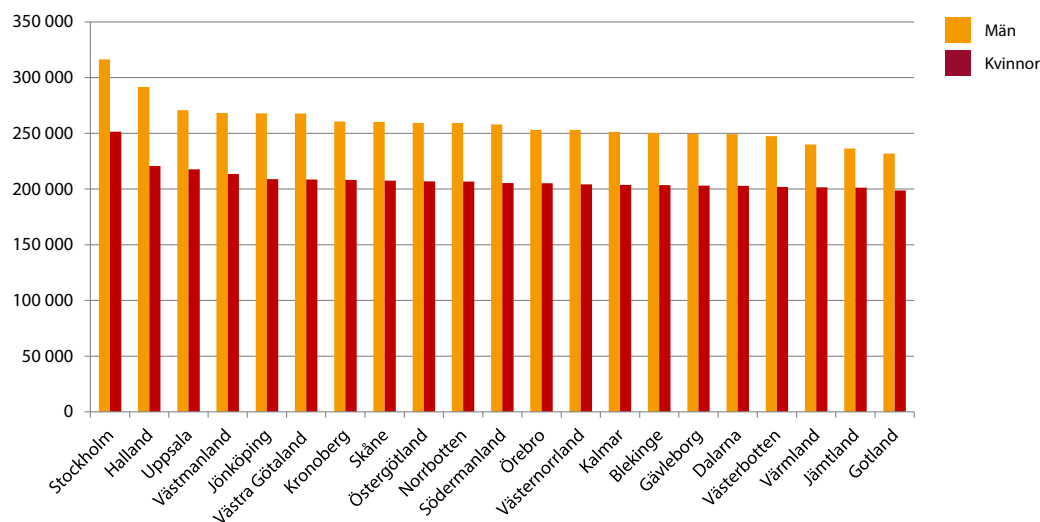

Foto: Christina Fagergren

Utbildning
lönar sig, mest
för män.

Lönar sig utbildning?

Den disponibla inkomsten är signifikant högre ju högre utbildningsnivå man har men utbildning förfaller löna sig bättre för män. Män med förgymnasial utbildning har marginellt lägre disponibel inkomst än kvinnor med gymnasial utbildning och på samma sätt har män med gymnasial utbildning obetydligt lägre disponibel inkomst än kvinnor med eftergymnasial utbildning.

Under den senaste sexårsperioden har dock kvinnor med eftergymnasial utbildning haft den största ökningen av den disponibla inkomsten av samtliga utbildningskategorier, cirka 17 500 mer än män med eftergymnasial utbildning och med den ökningstakten kommer det att ta ytterligare 34,5 år innan kvinnor och män med eftergymnasial utbildning har lika stor disponibel inkomst.

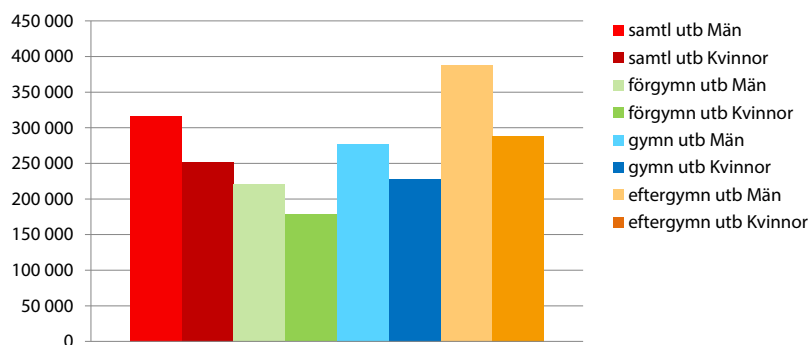

Diagram 18. Disponibel inkomst tkr, Stockholms län 2012 – Samtliga utbildningsnivåer. Ålder 20–64 år. Källa: SCB.

Barn och unga – Skolan

Stockholms stora barnkullar är en rikedom och ett tydligt tecken på regionens attraktionskraft. Barngrupperna är relativt små och en hygglig personaltäthet i förskolan men bristen på skollokaler och utbildade lärare är en utmaning för framtiden. **Vart fjärde förskolebarn är en stockholmare**

Stockholm är inte bara rikets mest tätbefolkade län, det står än mer i särklass vad gäller antalet barn. I hela riket finns 580 000 barn i åldern 1–5 år varav en fjärdedel (145 000) bor i Stockholms län. En majoritet av dessa är även inskrivna i förskolan.

En bra förskoleverksamhet har god personaltäthet och inte allt för stora barngrupper, vilket Stockholms län lyckas ganska bra med. Med en genomsnittlig gruppstorlek på 16,1 barn hör länet till de tre län som har minst barngrupper. Även personaltätheten ser bra ut på genomsnittsnivå, i länet går det 5,3 barn per årsarbetare vilket placerar länet i mitten och på rikssnittet, men när det kommer till personalens utbildning mörknar bilden.

Regionens barnkullar har växt över förväntan i flera år vilket sätter kommunerna under hård press att ständigt få fram nya förskoleplatser och personal

som kan leda verksamheterna. Den kraftiga utbyggnaden av förskolan har gjort det svårt att få personalens utbildningsnivå att hålla jämna steg och länets förskolor har under flera år präglats av brist på utbildad personal.

I Stockholms län har endast 37 procent en pedagogisk högskoleutbildning (vanligen förskolelärarutbildning) vilket placerar länet långt efter övriga län där motsvarande andel varierar mellan 47 och 74 procent. Som framgår av tabell 7 finns den största skillnaden inte mellan verksamhetsformerna (kommunal och fristående) utan mellan Stockholms län och övriga riket.

Tabell 7. Förskolepersonal med högskoleutbildning.
Källa: Skolverket, Jämförelsetalsdatabasen

	Anställda i förskola, andel (%) årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning		
	Totalt	Kommunal	Fristående
Stockholms län	37	39	34
Riket totalt	53	56	42
Övriga län	47–74	52–75	36–64

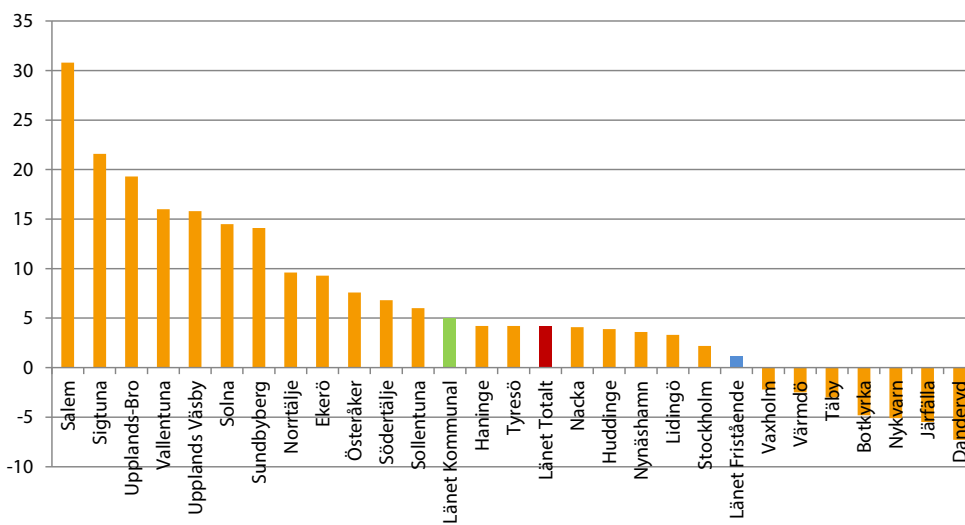

Diagram 19. Förändring meritvärde årskurs 9, 2014–2013, **Pojkar**. Källa: Skolverket

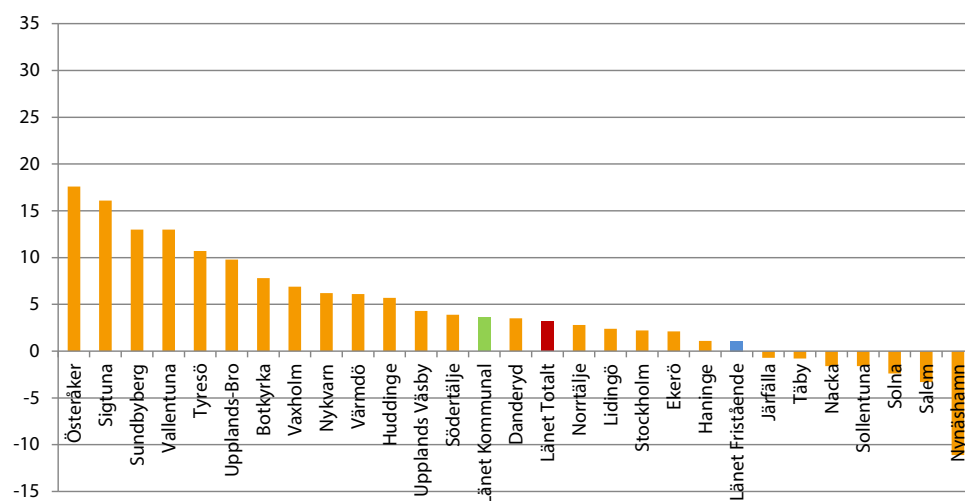

Diagram 20. Förändring meritvärde årskurs 9, 2014–2013, **Flickor**. Källa: Skolverket

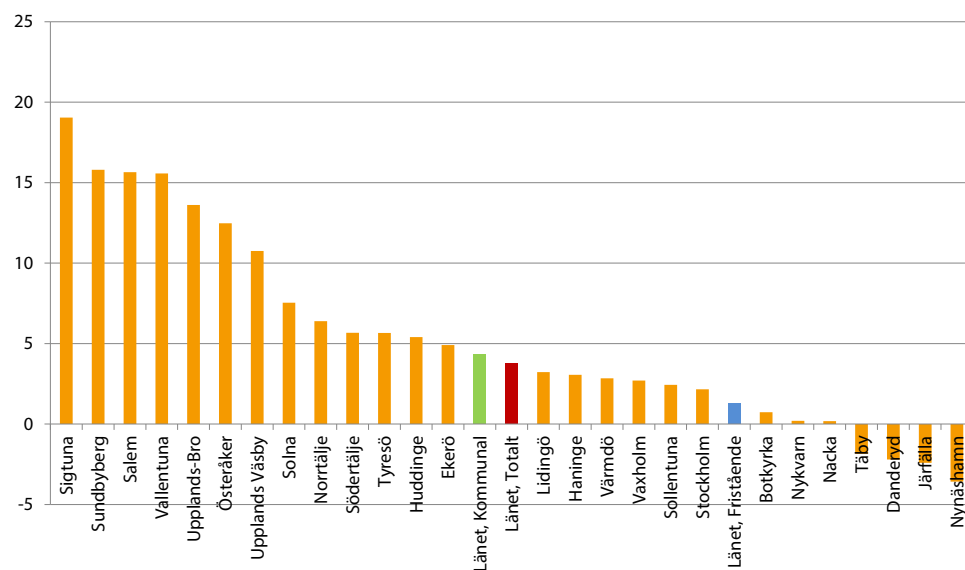

Diagram 21. Förändring meritvärde årskurs 9, 2014–2013, **Samtliga elever**. Källa: Skolverket

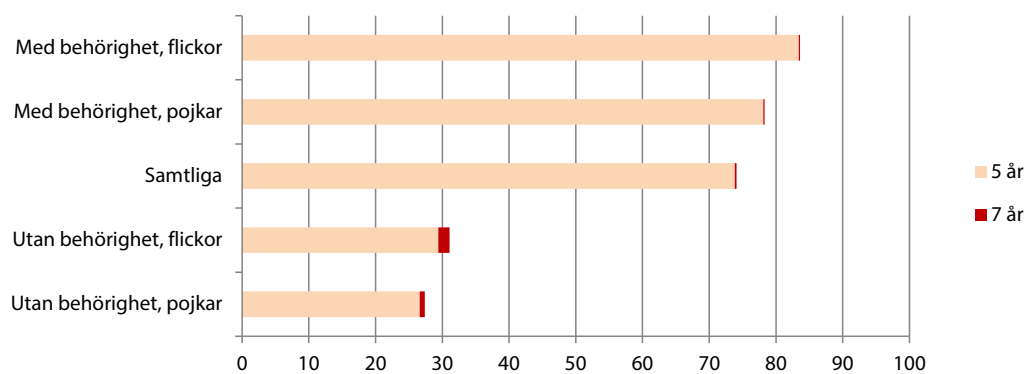

Diagram 22. Andel nybörjare (2004) i gymnasiet som fem och sju år senare har en gymnasieexamen.
Källa: SCB, Länsstyrelsen

Samtidigt finns stora skillnader mellan olika verksamheter och kommuner. Andelen personal med pedagogisk högskoleutbildning är under 30 procent i Värmdö, Huddinge och Botkyrka men 63 procent i Nykvarn som även är länets enda kommun över riksgenomsnittet.

Sveriges kunskapsintensiva nav erbjuder i nuläget sina yngsta medborgare en låg andel utbildad personal, och har därmed sämre förutsättningar att realisera den i skollagen fastställda verksamheten.

! *Förskolelärare – en bristvara i länet.*

En av tio 15-åringar saknar behörighet till gymnasieskolan

Stockholms grundskolerresultat står sig ganska väl jämfört med resten av riket. Länet har ett högre genomsnittligt meritvärde, en högre andel elever som går ut grundskolan med betyg i alla ämnen jämfört med riket och även jämfört med länets resultat för 2013.

Av de drygt 21 400 elever som avslutade grundskolan i länet våren 2014 var det dock 11,4 procent som inte uppnådde behörighet till gymnasieskolan. Det är 0,2 procentenhet sämre jämfört med länets resultat 2013, motsvarande för riket var en försämring med 0,7 procentenheter.

Bakom genomsnittet finns en verklighet med stora inomregionala skillnader. Beroende på kommun varierar andelen icke gymnasiebehöriga mellan några enstaka individer och 22 procent. Enskilda

skolor varierar mellan att samtliga elever är behöriga till att färre än 30 procent når behörighet till gymnasieskolan.

Meritvärdena något bättre 2014 jämfört med 2013

Det finns genomgående stora skillnader i den genomsnittliga meritpoängen mellan olika kommuner. Utfallet 2014 har dock gapet minskat med drygt fyra meritpoäng mellan den kommunen med högsta genomsnittliga respektive lägsta genomsnittliga meritpoäng jämfört med 2013. Flickor har – precis som tidigare – högre meritpoäng än pojkar i samtliga kommuner men pojkarna har förbättrat meritpoängen något mer än flickorna jämfört med 2013. Den i särklass största förbättringen står pojkarna i Salem för med en ökning av den genomsnittliga meritpoängen på nästan 31 poäng jämfört med 2013. Salem förflyttar sig därmed från 24:e till en åttonde plats bland kommunernas pojkar.

Österåker har den största förbättringen när det gäller flickor men inte lika stor ökning som Salems pojkar.

Sammantaget flickor och pojkar har Sigtuna svarat för den största förbättringen jämför med 2013.

Endast var fjärde elev utan gymnasiebehörighet tar gymnasieexamen

Problem med att klara av grundskolan är allt för ofta ett första steg på ett långt och svårbrutet utanförskap. Nästan alla elever som går ut grundskolan

börjar också gymnasiet, detta gäller även de som saknar behörighet vilka går till något introduktionsprogram (tidigare individuella programmet). Tanken är att dessa elever ska hämta in kunskapsbristerna och senare ta en gymnasieexamen.

I realiteten är det få som gör det. Fem år efter inskrivning i gymnasieskolan har endast var fjärde av de som saknade behörighet en gymnasieexamen. Under hela 2000-talet har i genomsnitt 27 procent av stockholmseleverna utan behörighet läst in en examen fem år efter inskrivning. Om man förlänger tiden till sju år efter inskrivning ökar andelen marginellt till 28 procent.

I praktiken handlar det alltså om 2 500 avgångselever varje år som inte är behöriga, och de senaste sex åren har 15 000 elever gått ut grundskolan i Stockholms län utan behörighet. Att i dag få ett arbete utan gymnasieexamen är svårt och väntas bli än svårare då efterfrågan på lägre utbildad arbetskraft minskar kontinuerligt. I länet förvärvsarbetar 84 procent av dem med en eftergymnasial utbildning jämfört med 61 procent av dem med endast förgymnasial utbildning (ålder 20–64). Av de med gymnasieutbildning som högsta utbildning arbetar 80 procent.

! *Grundskolan är den nödvändiga grunden för all framtida utbildning och sysselsättning. För individen. För regionen. För landet.*

! *Ofullständig grundskola svår att hämta in.*

Få tror på bättre uppväxtvillkor för länets barn och unga

Även länets gymnasieresultat präglas av stora skillnader. Sju av tio 20-åringar i länet har en fullföljd gymnasieutbildning. Det är lägre än riksgenomsnittet på 74 procent och endast Västmanland och Gävleborg har lika låga andelar som Stockholm. Samtidigt är det en stor andel som läser studieinriktade utbildningar, får mycket goda resultat och går vidare till högre utbildning. Helt oavsett om man satsar på högskolestudier eller inte får dock många av länets unga problem både med att hitta ett boende samt att klara av kostnaden för det. Studentbostäderna är svåråtkomliga och få, i dag finns knappt 13 000 studentbostäder och cirka 90 000 studenter.

Utbildning och uppväxtvillkor för barn och unga hör till de politikområden som länets invånare prioriterar allra högst, endast hälso- och sjukvård bedöms viktigare. 94 procent av länsborna anser det mycket eller ganska viktigt att politiker arbetar med utbildningsfrågor. Samtidigt är framtidstron gällande de unga inte alltför optimistisk. När stockholmarna tänker på framtiden tror endast var fjärde att uppväxtvillkoren för länets barn och unga kommer att vara bättre om 10–15 år jämfört med hur det är i dag.

Bra utbildning
och hälsovård viktigast
om Stockholmsborna
får välja.

Barn och unga – Tobak- och alkohol

Användningen av cigaretter, snus och alkohol fortsätter att minska bland ungdomar i Stockholms län. Det visar resultaten från Stockholmsenkäten³ 2014.

Enkätsvaren visar på en tydlig nedgång när det gäller både tobaks- och alkoholkonsumtion i såväl grundskolan som på gymnasiet. Resultaten är mycket uppmuntrande och sannolikt ett kvitto på att det förebyggande arbetet lönar sig.

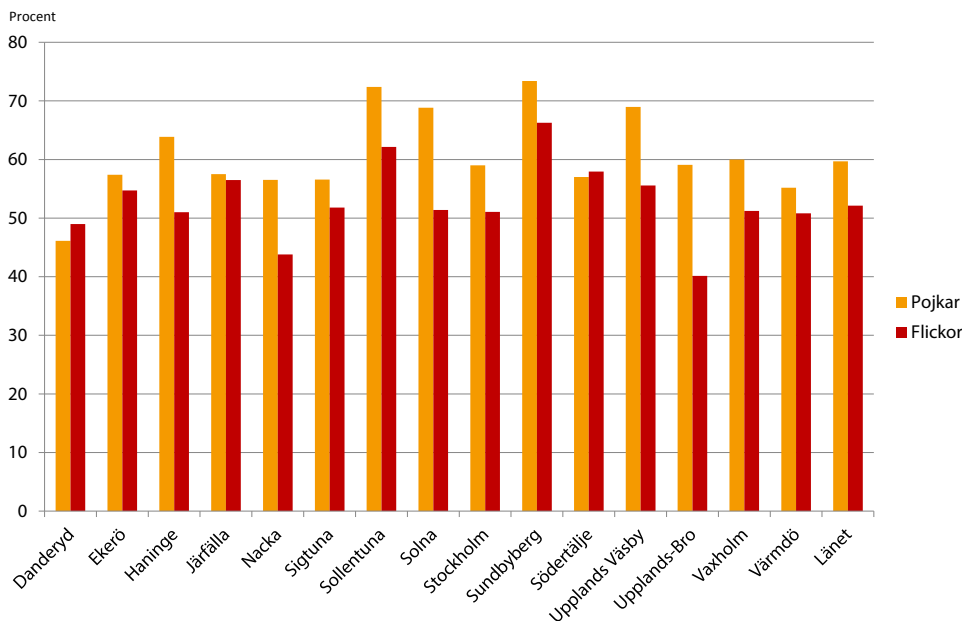
När det gäller ungdomarnas narkotikabruk finns det ingen entydig generell utveckling, mer än att användandet ligger på en högre nivå i Stockholm jämfört med övriga riket.

Narkotika är ett förhållandevis vanligt inslag i Stockholmsungdomarnas vardag, och cannabis är den illegala drog som flest unga använt.

³ Stockholmsenkäten är en undersökning som genomförs vartannat år i årskurs nio och gymnasiet årskurs två i flertalet av Stockholms läns kommuner. År 2014 besvarades enkäten av cirka 19 100 elever i 16 av länets 26 kommuner. Antalet elever som svarade i Botkyrka var för lågt för att redovisas i diagram.

Droganvändningen – nuläge

15 procent av eleverna i årskurs nio använder **tobak** regelbundet, vilket är en fortsatt minskning. Det har de fyra senaste åren skett särskilt stora minskningar i Haninge (en halvering), Sollentuna (minskning till en tredjedel) och Sundbyberg (minskning till en fjärdedel) för eleverna i årskurs nio. Knappt var tredje elev i gymnasiet årskurs två använder tobak regelbundet, vilket i många kommuner är en fortsatt minskning jämfört med 2010 och 2012.

Allt fler niondeklassare uppger att de inte dricker alkohol, och utvecklingen är i stort sett entydig. Särskilt stora förbättringar har skett i Sundbyberg och Upplands-Bro. Knappt tre av tio elever i gymnasiets årskurs två avstår alkohol, vilket är betydligt fler än tidigare i många kommuner. Det är också en minskning i andel som varit berusade, och i total alkoholkonsumtion.

Var tionde elev (fler pojkar än flickor) i årskurs nio har någon gång använt **narkotika**.

Andelen elever i gymnasiets årskurs två som någon gång använt narkotika är oförändrat hög, 27 procent av pojkarna och 19 procent av flickorna. Tillgängligheten till narkotika är oförändrat hög bland gymnasieeleverna.

Det förebyggande arbetet ger utdelning

De flesta kommunerna i Stockholms län har ett långsiktigt och strukturerat förebyggande arbete där en av de tydligaste framgångsfaktorerna är att stötta föräldrar i en restriktiv hållning till ungas tobaks- och alkoholanvändning. Länsstyrelsen arbetar med regional samordning och lokalt stöd, och några av de insatser som prioriterats särskilt under 2014 är att minska langningen av alkohol till minderåriga genom kampanjerna #hejdåalkoholskador och Tänk Om, stärka kommunerna i deras arbete för rökfria skolgårdar och tobaksfri skolgård genom utbildning, erfarenhetsutbyte och tillsyn och främja implementeringen av ett ANDT-förebyggande arbete i kommunerna genom att mäta och tydliggöra vilka förutsättningar som krävs för att lyckas.

Nykterheten bland unga når historiskt höga nivåer.

Inkomst
och valdeltagande
hänger ihop.

Valet – en fråga om deltagande och demokrati

År 2014 har varit ett så kallat supervalår med val till riksdag, landsting och kommuner samt till Europaparlamentet. I Botkyrka och Upplands Väsby har det dessutom varit folkomröstningar kring specifika kommunala frågor.

Valdeltagande

I kommunalvalet har valdeltagande i genomsnitt för länets kommuner ökat med 0,2 procentenheter jämfört med 2010 men som alltid finns det påtagliga skillnader mellan olika kommuner. I 18 av länets kommuner har valdeltagandet ökat med Norrtälje i spetsen. Samtidigt har deltagandet minskat i åtta kommuner där Södertälje har den största minskningen med drygt 2,3 procentenheter.

Valdeltagande synes även ha ett tydligt samband med förvärvsinkomsten. Ju högre genomsnittlig förvärvsinkomst i kommunen desto högre valdeltagande.

Diagram 25. Valdeltagande i förhållande till inkomst.

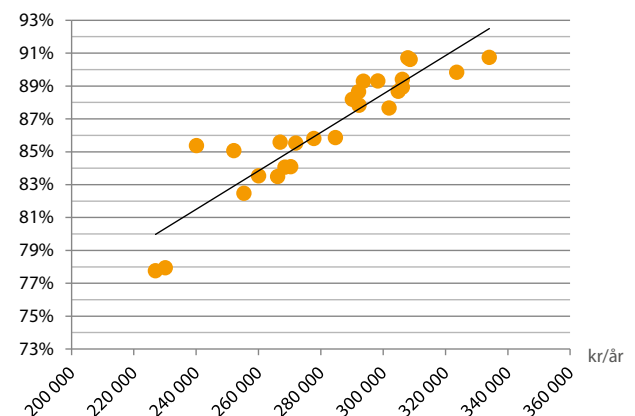
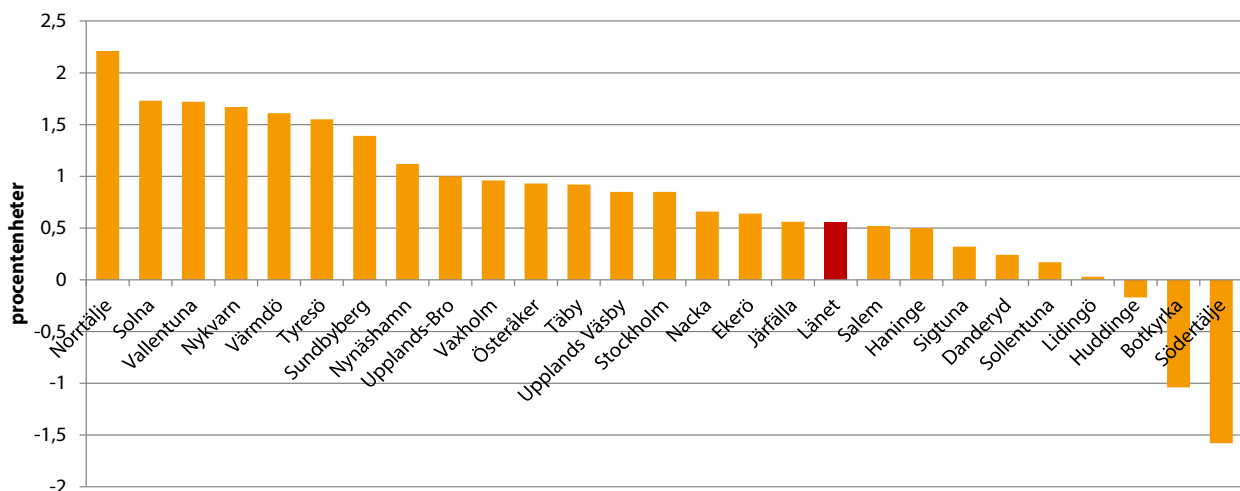

Diagram 24. Skillnad valdeltagande kommunalval 2014–2010. Källa: Valmyndigheten

Med en kvarts miljon nya bostäder skapas en mer hållbar region

En regions attraktionskraft kan definieras som dess förmåga att locka till sig människor och företag. Genom företagen skapas en arbetsmarknad som ger förutsättningar för att människor ska vilja bosätta sig i regionen, men likaså etablerar företag där människor väljer att bo. Detta behöver mötas med en fungerande bostadsmarknad med god tillgång på olika sorters bostäder.

En fungerande bostadsmarknad är naturligtvis också en nödvändighet för de som redan bor i regionen. Unga som vill och behöver flytta hemifrån, familjer som växer och behöver flytta till något större, äldre i behov av särskilda boenden är exempel en realitet som en attraktiv regions bostadsmarknad måste kunna möta.

Stockholm växer

De senaste fem åren har antalet länsinvånare ökat med över 180 000. Den kraftiga befolkningsökningen väntas fortsätta och nu gäller det att planera för över 400 000 nya invånare fram till år 2030. För att klara det behöver det regionala behovet om 16 000 nya bostäder per år tillgodoses.

Inte sedan rekordårens dagar har det påbörjats så många bostäder i länet som under 2013. Antalet påbörjade bostäder fördubblades jämfört med 2012, och bostadstillskottet närmar sig nu det regionala målet. Bedömningen de kommande åren är att bostadsbyggandet fortsätter vara högt.

Även om påbörjandet av nya bostäder ökar så uppger länets alla kommuner att de har underskott på bostäder. Situationen på bostadsmarknaden är svår och påverkar många människor och hämmar

företagens tillväxtpotentialer. Ökade priser på bostadsrätter och småhus samt fastighetsägarnas och bostadsbolagens hårda krav för att godkänna nya hyresgäster gör det svårt att etablera sig på bostadsmarknaden. Många hänvisas istället till en otrygg andrahandsmarknad eller andra osäkra boendeformer.

Som en åtgärd för att minska bostadsbristen och bättre nyttja de befintliga bostäderna ändrades lagen för uthyrning i andra hand av bostadsrätter och annat ägt boende i början av 2013. Lagändringarna innebär möjlighet till en friare hyressättning. Den som hyr ut ska kunna få ersättning för sina kapitalkostnader samt få täckning för bostadens driftkostnader. En annan ändring är att det schablonavdrag som kan göras på inkomst från privatuthyrning har höjts från 21 000 till 40 000 kronor. När det gäller uthyrning av hyresrätter i andra hand är reglerna oförändrade.

Under året har flera viktiga beslut fattats som är viktiga för bostadsbyggandet och för en hållbar stadsutveckling. I *Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014–2025* har nästan nio miljarder kronor tilldelats länet för ökade satsningar på spår, vägar och cykelstråk. En överenskommelse om fyra nya tunnelbanesträckningar och 78 000 nya bostäder

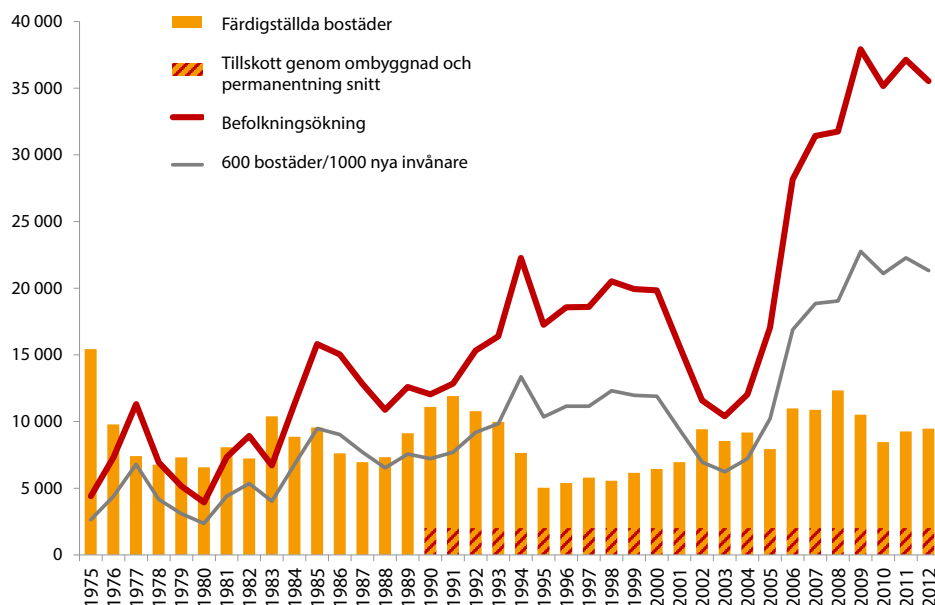

Diagram 26. Tillskottet av bostäder och befolkningsökningen i Stockholms län åren 1975 till 2013

har träffats mellan regeringens förhandlare och Stockholms läns landsting, Järfälla kommun, Nacka kommun, Solna stad och Stockholms stad. Överenskommelsen innebär den största satsningen på tunnelbana sedan 1970-talet. Att samplanera infrastruktur med bostäder är en av de enskilt viktigaste insatserna som möjliggör fler bostäder.

För ett fortsatt högt byggande behöver kommunerna ha en fortsatt god planeringsberedskap. Länsstyrelsens genomgång hösten 2013 av kommunernas planer visar att det fanns över 47 000 bostäder i lagakraftvunna detaljplaner som väntar på att påbörjas. Bostäder byggs i stor utsträckning i områden där det redan bor människor – det vill säga genom förtätning. Att växa genom förtätning främjar en långsiktigt hållbar stadsutveckling, ökad integration och skapar mervärden i form av levande stadsmiljöer med kultur och service med mera.

Sedan årsskiftet har kommunerna fått ett förtydligat ansvar för bostadsförsörjningsfrågorna i lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar samt i plan- och bygglagen. Den reviderade lagen ger kommunerna ett tydligare ansvar och framhäver det regionala perspektivet. Bostadsbyggandet sker dock på marknadens villkor. Många kommuner anser att det är svårt att få byggherrar att bygga bostäder för alla som har ett behov av en bostad men inte möjlighet att betala hyran i en nyproducerad hyresrätt eller köpa en bostads- eller äganderätt.

Samtliga aktörer behöver vara med och bidra till att regionen har en fungerande bostadsmarknad. För att hålla ett högt och jämnt bostadsbyggande oavsett konjunkturläge bör branschen fortsätta att se över produktutbudet. Kommunerna behöver ha en fortsatt god planeringsberedskap och staten behöver fortsätta arbetet med att undanröja hinder. Det är mot den bakgrunden som regeringen genomfört flera ändringar i plan- och bygglagen vars syfte bland annat är att korta planprocessen.

Den allt hårdare konkurrensen om bostäder påverkar särskilt de som har det svårt att komma in på bostadsmarknaden, till exempel unga, nyanlända och studenter. Som en effekt av den kraftiga befolkningsökningen och det låga bostadsbyggandet bor stockholmarna allt trängre och en femtedel av länets befolkning upplever sig trångbodda.

Det är bra att Stockholm växer – det är också nödvändigt inte minst för att klara av den framtida kompetensförsörjningen – men en kraftig befolknings-tillväxt kan utan rätt åtgärder resultera i trängsel, ökade miljöproblem, ökad segregation och stor bostadsbrist. Regionens aktörer behöver tillsammans hitta formerna för ett ökat bostadsbyggande för att åstadkomma ett tillskott på drygt en kvarts miljon bostäder fram till år 2030. Parallellt med detta är det också angeläget att hitta former för att bättre nyttja det befintliga beståndet på cirka 1 miljon bostäder.

Foto: Christina Fagergren

Rörlighet på den ordinarie bostadsmarknaden och en fungerande andrahandsmarknad är avgörande för att det befintliga bostadsbeståndet ska utnyttjas optimalt. I Stockholms län saknas en trygg förmedling av andrahandsbostäder, undantaget den förmedling av studentbostäder som startade 2011. Det går betydligt fortare att hitta en bostad som kan hyras i andra hand än att få ett eget förstahandskontrakt. För de som ännu inte hunnit etablera sig på bostadsmarknaden är bostäder som hyrs ut i andra hand en värdefull resurs, om än mycket osäker.

Regionen står inför en stor utmaning, men också inför ett gynnsamt tillfälle att genom de omfattande investeringarna som kommer att ske bygga en mer hållbar region. Merparten av länets kommuner planerar för en tätare stadsbebyggelse i goda kollektivtrafiklägen. Det är ett hållbart sätt att bygga men det gör också planerna mer komplexa då många målkonflikter behöver hanteras och avvägas.

Nya bostäder kommer i stor utsträckning att komma till genom förtätning i områden där det redan bor människor, vilket i många fall leder till protester och planer överklagas. Därför är det viktigt att fortsätta utveckla metoderna kring medborgardialog och det är angeläget att länets invånare får en djupare förståelse för Stockholmsregionens behov av att växa.

Hur kan bostadsbyggandet öka?

Målsättningen för bostadsbyggandet behöver utgå från ett regionalt behov. På samma sätt som arbetsmarknaden är regional behöver bostadsmarknaden ses i ett större perspektiv än det lokala. Nästan alla kommuner i länet har mål för bostadstillskottet i linje med regionens beräknade behov om 16 000 inflyttningsklara bostäder årligen. Om de kommunala målen ska nås krävs dock att byggtakten mer än fördubblas i hälften av länets kommuner i förhållande till bostadstillskottet se senaste fem åren.

Regionens olika aktörer har under det senaste året arbetat med att identifiera hinder och lösningar för ett ökat bostadsbyggande. Enligt årets bostadsmarknadsenkät uppger kommunerna att bostadsbyggandet framförallt begränsas av att byggandet är marknadsstyrt, långa handläggningstider, bullerproblem, konflikter med andra allmänna intressen enligt PBL samt osäkerheten om framtida infrastrukturinvesteringar. Länetts byggherrar framhåller bristen på mark, långa handläggningstider för planärenden, politisk ovilja att växa som kommun, lokal opinion mot förtätningar, kreditinstitutens ovilja att låna ut pengar, bristande planeringsberedskap samt svårigheten att få lönsamhet i projekt i vissa geografiska lägen. Byggherrar lyfter också fram brister i infrastrukturens utbyggnad och kapacitet som begränsande faktorer.

Foto: Christina Fagergren

! **Realiseringen av planer behöver öka och bättre utnyttjande av befintliga bostäder.**

För att klara av utmaningen krävs att alla aktörer samarbetar och bidrar. En för regionen gemensam ambition bör vara att halvera tiden från idé till färdig bostad. Regeringen har tagit initiativ till flera utredningar i syfte att underlätta ett ökat bostadsbyggande, bland annat gäller det hur de statliga ingripandegrunderna och riksintressena påverkar bostadsbyggandet och ett hållbart stadsbyggande.

Det är nu angeläget att de goda förslag som finns omvandlas till konkreta förändringar i regelverket och inte minst att regelverket harmoniseras så att nationella riktlinjer inte står i konflikt med varandra.

Regeringen har gett Boverket i uppdrag att samordna sektorsmyndigheternas arbete med riksintressefrågan i syfte att förtydliga riksintresseunderlaget och att hålla det uppdaterat samt att efter samråd med berörda myndigheter ta fram en vägledning om vad påtaglig skada på riksintressen innebär. I Stockholms län ser Länsstyrelsen ett särskilt behov av att uppdatera underlagen för kulturmiljövårdens riksintressen inom områden som är aktuella för bostadsbyggande och annan bebyggelseutveckling.

Ett hållbart samhällsbyggande kräver även ett fortsatt arbete på statlig nivå för att samordna bullerfrågorna på ett bättre sätt.

! **Riksintressen behöver uppdateras, bullerfrågan samordnas och nya metoder för hållbar stadsbyggnad tas fram.**

För att bostadsbyggandet ska kunna hålla en hög och jämn takt är det viktigt att undanröja etableringshinder för nya byggherrar i länet. Kommunens olika beslut har betydelse för den lokala konkurrensen – hur kommunen exempelvis anvisar mark eller detaljplanerar påverkar vilka byggherrar som kan verka i en kommun. Samspelet mellan kommun och byggherre har blivit mer centralt och kommunerna har en grundläggande roll genom sitt planmonopol, men det är byggherrens risk- och lönsamhetsbedömning som ytterst avgör om bostadsbyggande kommer till stånd. Det medför att takten i bostadsbyggandet normalt går ner i lågkonjunktur och upp i högkonjunktur. För ett högt och jämnt bostadsbyggande oavsett konjunkturläge är det viktigt att bredda produktutbudet, till exempel genom att planera för en större andel hyresrätter och små, yteffektiva bostäder, men även genom att de statliga kreditgaranti-

Tiden från idé
till färdig bostad
bör halveras.

Foto: Christina Fagergren

erna utvecklas. Frågan om kreditgarantier utreds för närvarande av Boverket men även här är det viktigt att utredningar leder till konkreta resultat.

Ökat utbud av studentboenden är en tillväxtfråga

Huvudstadsregionen är rikets ledande kunskapsregion, och här finns 17 universitet och högskolor. Tillgången till studentboenden är avgörande både för länets långsiktiga kompetensförsörjning och lärosätenas attraktivitet på den nationella och internationella marknaden. Utbildning vid regionens lärosäten håller en hög internationellt nivå – men attraktiviteten påverkas negativt av det begränsade utbudet av passande och tillgängliga bostäder för studenter och gästforskare.

Det finns knappt 13 000 studentbostäder i länet i dag samtidigt som det finns ungefär 90 000 studenter. Förhållandet studenter och studentbostäder är därmed cirka 14 procent, vilket är betydligt lägre än andra studentstäder. I Stockholms län, som har en ansträngd bostadsmarknad i övrigt, är målsättningen att öka förhållandet till åtminstone 30 procent. Planprocesser pågår för ett stort antal nya studentbostäder i länet och det är av stor vikt att dessa planer resulterar i färdiga boenden.

Studentbostadsmarknaden är i akut behov av mer kreativa och dynamiska lösningar. Bostadsförsörjningsansvaret vad gäller studentbostäder ligger på kommunerna men fler aktörer efterlyses. Ett samlat regionalt initiativ – "Studentbostadsmässa 2017" – har därför tagits med ambitionen att 6 000 studentbostäder ska stå färdiga 2017 men också se över studentbostadsmarknadens funktions sätt. I dagsläget ingår bland annat åtta kommuner.

Permanent studentbostäder kan kompletteras med tillfälliga boenden för att möta större förändringar i tillflödet av studenter både demografiskt och vid större efterfrågan på grund av till exempel konjunkurläget. Tillfälliga boenden kan utgöras av inhyrda eller öronmärkta bostäder och olika varianter av andrahandsbostäder och inneboendelösningar. Det är angeläget att dessa boenden kan förmedlas på ett tryggt och säkert sätt i regionen. Även flyttbara modulbostäder som kan optimera markanvändningen och andra tidsbegränsade åtgärder prövas nu i länet.

Det är viktigt att regeringen medverkar till en stabilare byggtakt oavsett konjunkurläge och verkar för att finansieringen för byggherrar fungerar, exempelvis genom förbättrade kreditgarantier

↑ E4 E18
↗ + Karolinska
150 m

Stora utmaningar i trafiken kräver nytt angreppssätt

Den 31 maj 2014 antogs Länsplan för regional transportinfrastruktur i Stockholms län för perioden 2014–2025, och tillsammans med nationella medel kommer trafikinfrastruktursatsningar på 112 miljarder kronor i Stockholmsregionen att genomföras. Länsplanen har sin grund i det år 2010 historiska finansieringsavtal som då innebar att närmare 100 miljarder kronor skulle investeras i infrastruktur i Stockholms län fram till 2021. Trots dessa investeringar beräknas Stockholmsregionen att vara hårt belastad med fler flaskhalsar år 2030 än i dag, både på vägar och spår. Trängseln i vägnätet beräknas vara fem gånger större i kölängd räknat, eftersom vägtrafiken ökar betydligt snabbare (80 procent) än befolkningstillväxten (25 procent).

Det krävs dock fler åtgärder än nya vägar och spår för att hantera trängselsituationen i länet. Det handlar också om att öka möjligheten att styra trafiken förbi känsliga passager bland annat genom bättre övervakning av trafiksystemet för att kunna hantera olyckor och andra uppkomna situationer. Det handlar också om att erbjuda resenärerna alternativ i form av fler och bättre kollektivtrafiklösningar, öka möjligheten att cykla genom att bygga ut cykelinfrastrukturen och möjligheter att arbeta på mer flexibla tider.

Det är även av stor betydelse att arbeta strukturerat med att förbättra och trimma befintliga system, både på spår och väg. Det kan handla om att metodiskt arbeta med signalljusreglering för att till exempel prioritera busstrafik, disponera om den belagda körbanan så att ytterligare ett körfält kan inrymmas, stänga och öppna påfarter med mera. Nya signalsystem i tunnelbanan kan ge fler tåg med kortare intervaller och växelbyten på stambanorna kan öka framkomlighet och pålitlighet för pendeltåg och andra tåg. Inte minst viktigt är det att kunna erbjuda en robust och tillförlitlig realtidsinformation för alla trafikslag så att trafikanterna själva kan göra smarta val.

I slutändan handlar det förstås om en klok stadsbyggnadsstrategi som minimerar behovet av resor och transporter.

Regional inriktning för transportsystemets utveckling

Att planera för Stockholms framtida infrastruktur innebär att ställa samman och tolka prognoser kring befolkningsutveckling, resandeströmmar, behov av godstransporter, bostadbyggnad med mera.

Det sker ett ständigt arbete med dessa frågor mellan regionens aktörer och under 2012 fastställdes en regional inriktning för transportsystemet i Stockholms län. Den fungerar bland annat som underlag för prioriteringar av åtgärder för kommande investeringsplaner för infrastruktur perioden 2014–2025. Förutom att peka på behovet av kapacitet och tillgänglighet samt stödja och utveckla en fungerande bostads- och arbetsmarknad visar den tydligt på behovet av hållbar utveckling där inte minst klimatutmaningen vilar tungt.

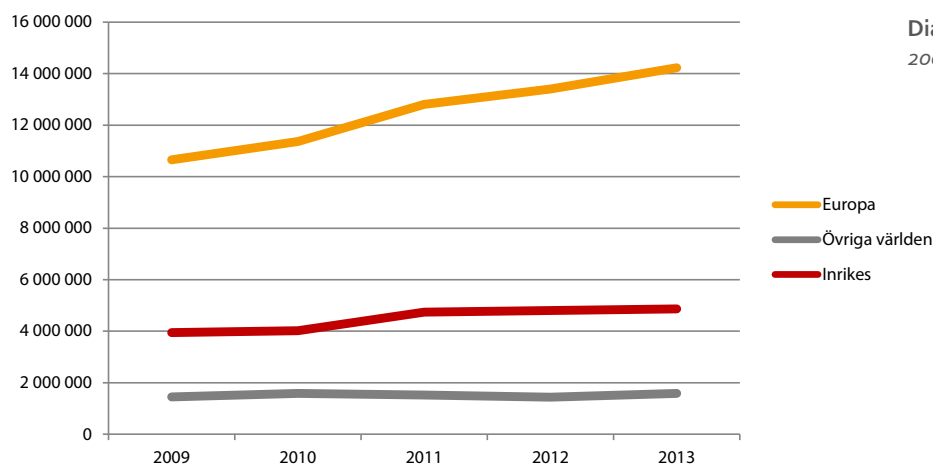

Diagram 27. Passagerarfrekvens 2009–2013. Källa: Swedavia

Den 31 maj 2014 antog Länsstyrelsen länsplanen för regional transportinfrastruktur i Stockholms län perioden 2014–2025. Den har en slutlig ram på 8,7 miljarder kronor. Majoriteten av ramen, cirka 70 procent är finansiering eller medfinansiering av regional kollektivtrafik i mindre och större åtgärder. Länsplanens huvudsakliga fokus är kopplingen infrastrukturåtgärder och bostadsbyggande, där kollektivtrafikinvesteringar är de viktigaste åtgärderna. Länsplanen för perioden 2014–2025 har även ökat finansieringen av åtgärder för cykel med uppemot 100 procent. Närmare nio procent av länsplanens ram, det vill säga 800 mkr finansierar cykelåtgärder i länet. Övriga åtgärder är trimningsåtgärder (förbättringar och kompletteringar) på vägnätet och att bygga bort flaskhalsar för effektivare nyttotrafik. Länsplanen är förankrad med länets samtliga kommuner, trafikaktörerna i länet, berörda intresseorganisationer och andra myndigheter.

Trafikanalys har beräknat att samhällets kostnader för förseningar i de tre storstadsregionerna uppgår till cirka 11,5 miljarder årligen. Den ojämförbart största delen står Stockholm för, med cirka 9 miljarder. I Stockholms län med omgivande län pendlar resenärerna i genomsnitt längre än i andra delar av landet, men Stockholm står också för landets högsta marknadsandel för kollektivtrafik och svarar för hälften av landets samlade kollektivtrafikresande.

Nationella medel för infrastruktur måste fördelas utifrån faktiska och förväntade resandeströmmar.

Arlanda – en viktig länk till omvärlden

Att ha god tillgänglighet och bra förbindelser med andra internationella regioner är inte bara av betydelse för Stockholmsregionen utan för hela riket. I det sammanhanget är Stockholm Arlanda Airport med sina drygt 170 destinationer Sveriges viktigaste kommunikationsnav, men vid flertalet interkontinentala resor krävs ett byte i till exempel Köpenhamn som även är huvudnavet för SAS. Att öka antalet internationella direktdestinationer är av stor betydelse för turismen, näringslivet och regionens profil som en internationellt tillgänglig region. De direkta vinsterna för passagerare av att etablera tio nya direkta flyglinjer värderas till mellan 420 och 820 miljoner kronor enligt rapporten *Stockholmsregionens Internationella Tillgänglighet*.

Under 2013 passerade drygt 20,5 miljoner resenärer genom flygplatsen. Det är det högsta antalet någonsin och tillväxten drivs framförallt av en ökning av antalet passagerare från Europa men även den interkontinentala och inrikes trafiken har ökat något jämfört med 2012. Under den första delen av 2014 har antalet passagerare fortsatt att öka och allt talar

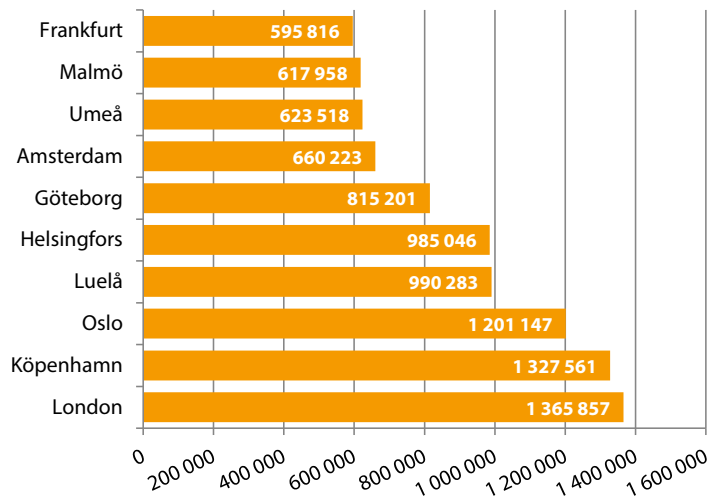

Diagram 28. De tio största destinationerna mätt i antal passagerare, Arlanda 2013.
Källa: Swedavia

för att 2014 kommer att bli ett rekordår när det gäller passagerarfrekvensen.

De största destinationerna 2013 är desamma som 2012 men London har passerat Köpenhamn som största destination. Samtliga har ökat förutom Frankfurt. London följt av Göteborg har ökat mest sedan 2012.

Klarar Arlanda av Stockholmregionens behov av ökad internationell tillgänglighet?

Stockholm Arlanda Airports positiva utveckling kan samtidigt bli ett problem. Med nuvarande miljötillstånd når Arlanda snart sitt tak för utsläpp av bland annat koldioxid. Därför behövs akuta infrastrukturåtgärder för att minska utsläppen från transporter till och från flygplatsen. En nu pågående prövning av ansökan om tillstånd enligt miljöbalken kan dock innebära andra villkor för flygplatsen. Dom i Miljööverdomstolen väntas komma den 21 november 2014. Planeringstrycket kommer också att vara mycket högt under de närmaste åren, vilket för övrigt är en nödvändighet om regionens utveckling inte ska stanna av. Många och alltmer komplexa frågeställningar ska behandlas som exempelvis hur Arlandas och även Brommas påverkan på omgivningen ska hanteras. Båda är viktiga för regionens utveckling.

Marktransporter till och från Stockholm Arlanda riskerar med dagens miljötillstånd att begränsa den internationella tillgängligheten. Ett nytt tillstånd måste beakta denna problematik.

Trängseln i Stockholmstrafiken kostar nio miljarder kronor.

Foto: Christina Fagergren

Den inomregionala pendlingen dominerar

Det helt dominerande antalet arbetsresor sker inom länet, antingen inom hemkommunen eller till annan kommun inom länet. Det är endast drygt tre procent av de förvärvsarbetande i länet som har sitt arbetsställe utanför länet. Det är förhållandevis små könsskillnaderna i arbetspendlingen oavsett om man mäter antal eller ressträcka. Män pendlar något mer och något längre men kvinnor ökar mer både i antal och i reslängd.

Oavsett skillnaderna för kvinnor och män när det gäller pendling så visar statistiken vikten av ett väl fungerande inomregionalt trafiksystem som baseras på såväl effektivt flöde i nord-sydriktningen som tvärförbindelser i öst-västlig riktning.

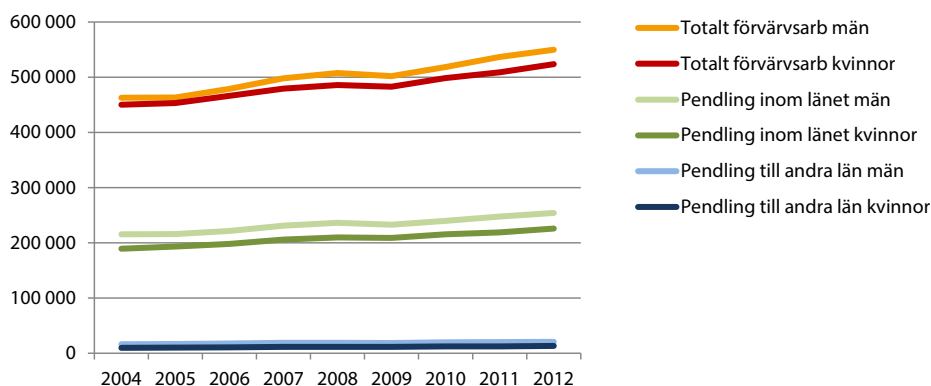

Diagram 29. Antalet förvärvsarbetande totalt och pendling inom och utom länet. Källa: SCB

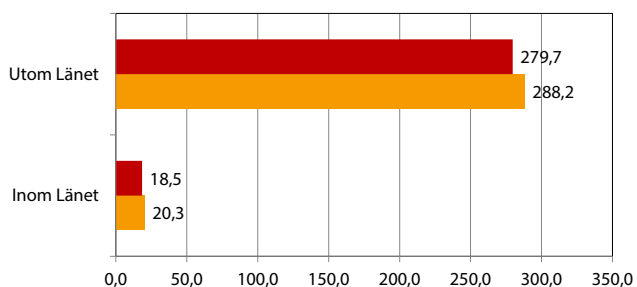

Diagram 30. Genomsnittlig pendlingsträcka i km 2012.

GÅRDSBUTIK

Gårds Butik

Nya Nörkä Nya
med alla andra
Eys förs i utställning
Andra boken
Sänd
kl. 11
Köpa
Köpa
Köpa

Småföretagande på länets landsbygd

Stockholms län har Sveriges tredje största landsbygdsbefolkning med närmare 100 000 personer. Stockholms kraftiga befolkningstillväxt spiller över på landsbygden och invånarantalet har under det senaste decenniet ökat med i snitt ungefär 1 000 personer varje år.

Landsbygden är en tillgång för storstaden. Den erbjuder rekreativ- möjligheter, bidrar till regional identitet, ekosystemtjänster och kan stärka Stockholm som besöksmål. En förutsättning är att landsbygden lever, både genom traditionella näringar och nya verksamheter. Länets landsbygd har en stor potential att utveckla företagandet kring lokalt producerade livsmedel och andra produkter.

Landsbygdens invånare

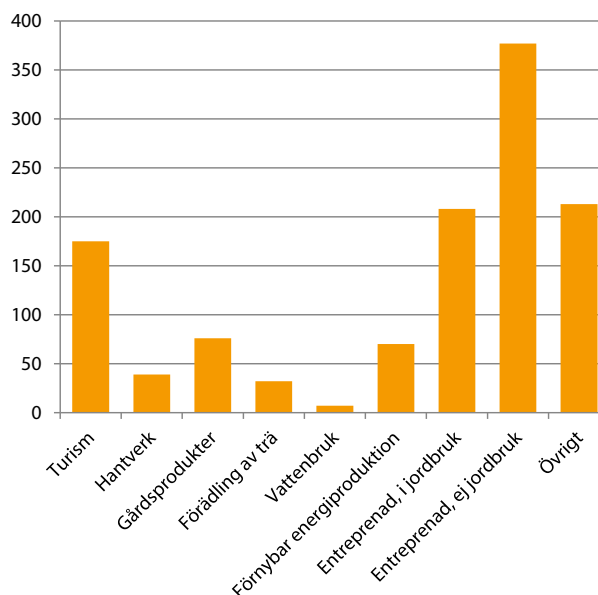
År 2010 var 98 768 personer bosatta på landsbygden.⁴ Av dessa bodde 57 procent utanför tät- och småorter, 31 procent i småorter och 12 procent i landsbygdstätorter. Mest ökar landsbygdsbefolkningen i kommunerna Norrtälje, Ekerö, Södertälje och Sigtuna. Befolkningsammansättningen skiljer sig från tätorterna. Unga, kvinnor och utlandsfödda är underrepresenterade. Ju glesare landsbygden är, desto tydligare blir detta.

I alla åldersgrupper är kvinnorna färre än männen och skillnaden tilltar med stigande ålder. Utbildningsnivån är lägre än i tätorterna och arbetslösheten högre. Bara 30 procent har en eftergymnasial utbildning och 2011 stod 17 procent av befolkningen utanför tätorterna i arbetsför ålder som icke-förvärvsarbete.

Arbete i småföretag dominerar

Närheten till storstaden ger Stockholms landsbygd särskilda förutsättningar. Ett kännetecken är att landsbygden har ett ovanligt diversifierat näringsliv med ett omfattande företagande med en mix av olika verksamheter. I betydligt större utsträckning än i tätorter är landsbygdsbefolkningen sysselsatta i små företag. Andelen företagare är också högre; över 10 procent av invånarna här har eget företag. Vanligast är verksamhet inom byggindustrin samt olika typer av tjänster som servar företag, följt av handel och personliga/kulturella tjänster. Först därefter kommer landsbygdens traditionella basnäringar jord- och skogsbruk och fiske. Det är en stor könsskillnad i landsbygdens företagande, ungefär tre fjärdedelar av företagarna är män och en fjärdedel kvinnor. Kvinnorna driver framför allt verksamhet inom vård och omsorg, personliga/kulturella tjänster samt utbildning. Endast åtta procent av företagarna är under 35 år. I de yngre åldrarna märks en högre andel kvinnor med eget företag än i de högre åldersskikten.

⁴ I avsnittet används Länsstyrelsens definition: landsbygd utgörs av glesbygd, småorter samt ett urval av 36 specifika tätorter, som har valts ut för att de har en särskild historik, till exempel gamla bruksorter och orter med särskild landsbygds-karaktär. Om inte annat anges, syftar de statistiska uppgifterna i följande avsnitt texten på denna definition.

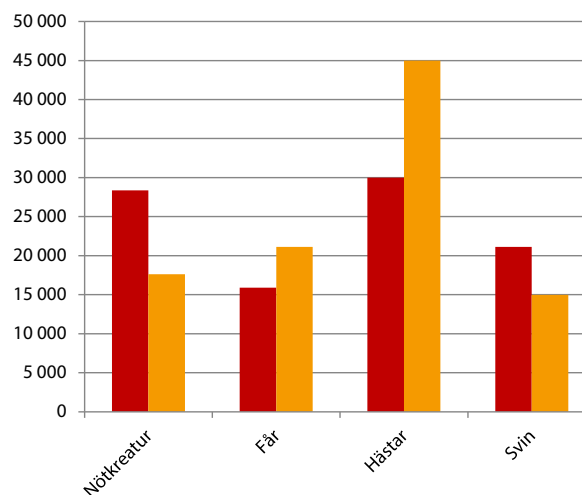
Diagram 31. Jordbruksföretagens kombinatörsverksamheter, 2010. Källa: Jordbruksverket 2013

Många landsbygdsbor har inte sin försörjning på landsbygden, utan pendlar till andra områden för att arbeta. Utanför tätorterna är nattbefolkningen nästan dubbelt så stor som dagbefolkningen.

Jordbruksnäringen minskar, men småföretagen ökar

I förhållande till landet i övrigt är jordbrukssektorn liten och deltidsföretagen ökar medan heltidsföretagen minskar. Stockholm har blivit ett uttalat småbrukarlän med ett stort antal jordbruksföretag på 2–20 hektar, där många av jordbruksföretagarna har en eller flera bisysslor parallellt med jordbruket. Närheten till storstaden underlättar en försörjning som är baserad på en kombination av verksamheter. Vanligast är olika former av entreprenadtjänster, men turism, uthyrning och andra fritidsaktiviteter märks som allt vanligare komplement till jordbruket. Samtidigt pågår en storleksrationalisering på de jordbruksföretag som drivs på heltid.

Men landsbygden behöver också sina traditionella näringar. Den kommande generationsväxlingen är en av jordbruksnäringens och hela landsbygdens stora utmaningar. Mer än en tredjedel av länets jordbrukare är över 65 år och bara 3 procent under 35 år. Trenden finns i hela landet men är tydligare i Stockholm.

Diagram 32. Antal produktionsdjur i Stockholms län. Källa: Jordbruksverket

I länet finns cirka 2 000 jordbruksföretag, varav cirka en fjärdedel heltidsföretag, som tillsammans sysselsätter runt 4 000 personer, mestadels i ett familjeföretag. Växtodling är den dominerande verksamheten. Att det blivit mindre lönsamt att driva jordbruk märks mest i att antalet företag med husdjursuppfödning minskar. Antalet nötkreatur minskar, men antalet får ökar på de mindre gårdarna. Hästverksamheten har däremot ökat kraftigt till i dag cirka 45 000 fördelade på 3 800 platser. Detta har medfört att betesmarken i länet bara minskat med 3 000 hektar sedan år 2000 och motverkar i viss mån den annars hotande igenväxningen.

Efter det senaste decenniets explosionsartade ökning av antalet hästar verkar nu hästnäringen ha stabiliserats. Nu dyker nya sysselsättningsgrenar med anknytning till hästhållningen upp.

Nötkreaturen i länet minskade under perioden 2000 till 2013 med 10 744 djur till 17 622 st. Bara i Norrbotten finns det färre nötkreatur än i Stockholms län. Flest finns i Västra Götaland med 254 329 djur.

I länet finns i dag närmare 15 000 svin, vilket är försvinnande litet i förhållande till de flesta andra län.

Antalet spannmålsföretag har minskat genom storleksrationalisering. I dag finns 632 företag som

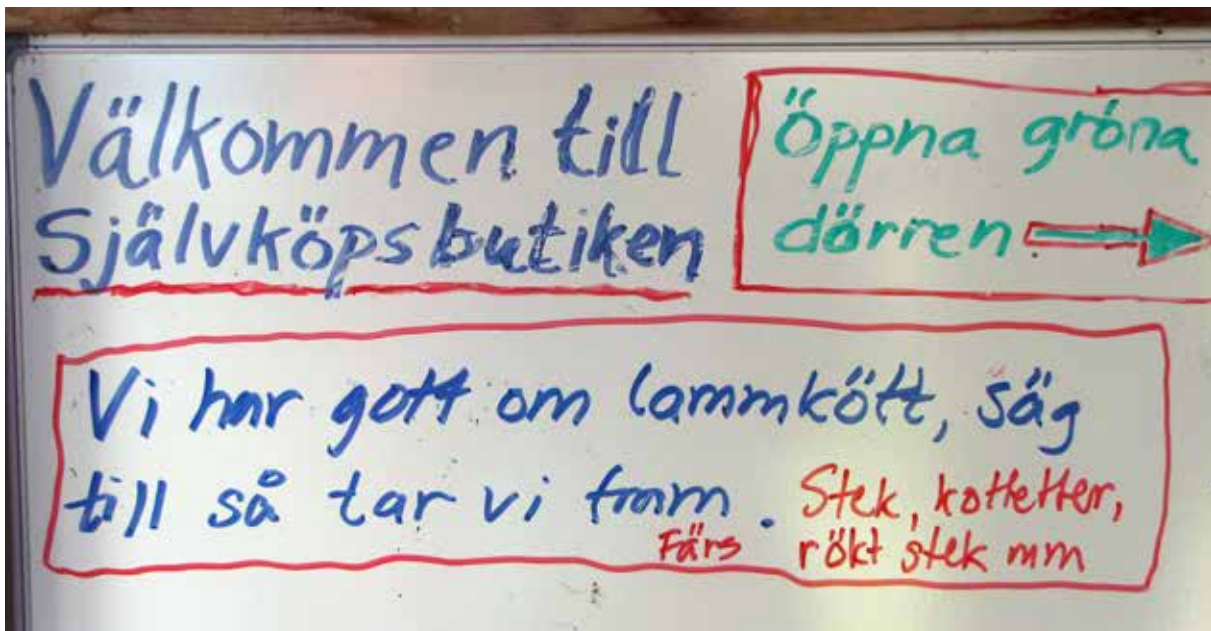

Foto: Christina Fagergren

odlar spannmål och 1127 som har beten och slätter. Det kan jämföras med Skåne och Västra Götaland som båda har cirka sex gånger så många.

Andelen skogsmark har ökat något under senare år. Samtidigt har naturreservat avsatts i stor utsträckning, vilket medför att ägoslaget i statistiken flyttas från "skogsmark" till "fridlyst område".

Trädgårdsnäringen – köksväxter i kruk

Trädgårdsnäringen i länet har genomgått en strukturalisering. Den officiella statistiken visar att antalet trädgårdsföretag har halverats under de senaste 25 åren medan arealen i stort sett varit oförändrad. Under år 2005 fanns det 127 trädgårdsföretag i länet, fördelat på 80 växthusföretag med en samlad växthusareal på cirka 25 hektar samt 47 frilandsföretag med en samlad odlingsareal på 150 hektar. I växthusföretagen dominerar odling av krukväxter, utplanteringsväxter, blomsterlökar och köksväxter. Av all kryddväxt- och kruksallatsodling i landet sker 50 procent i Stockholms län.

Jordbruket i Stockholms skärgård

I Stockholms skärgård finns det enligt statistiken 118 lantbruksföretag. I statistiken ingår då i "skärgård" både öar med och utan fast landförbindelse,

varav Ljusterö och Vaddö i norra länet är mer att likna vid fastlandsbygd. Får är det dominerande husdjurslaget i skärgårdsområdet och särskilt gäller det öar utan fast landförbindelse, där det finns avsevärt mer betesmark än åker och dit det är förknippat med svårigheter att transportera djur och större maskiner.

Lokalproducerad mat är en stark trend i tiden som man tagit tillvara i Stockholms skärgård genom företaget Skärgårdskött som byggt ett lokalt slakteri i Tavastboda på Djurö i Värmdö kommun och som nu har 34 anslutna djuruppfödare. Köttet säljs i sexkiloslådor och kan hämtas på ett tiotal utlämningsställen i Stockholmsområdet.

Konkurrensen om marken ökar

I takt med länets befolkningsökning växer konkurrensen om marken. 70 procent av den mest högvärdiga åkermarken finns inom tre kilometern från tätortsbebyggelse. Mellan 2005 och 2010 minskade jordbruksmarken med över 13 procent. Ökande markpriser blir ett annat incitament för jordbrukare att sälja sin mark för andra ändamål, vilket försvårar expansion och nyetablering av jordbruk.

! Länets jordbruksmark har minskat med 13 procent på fem år.

Foto: Christina Fagergren

Generationsväxlingen – den stora utmaningen.

Den storstadsnära landsbygdens möjligheter

Anslutning och attraktivitet

Landsbygden i länet står inför flera utmaningar, men har också stora utvecklingsmöjligheter.

För att locka människor med olika bakgrund och kompetenser, särskilt unga människor, att bosätta sig där och starta företag behöver den erbjuda en attraktiv livsmiljö. Det handlar om service, möjligheter till ett bra boende, goda kommunikationer och en intressant arbetsmarknad. I stora delar av länet ger den utbyggda kollektivtrafiken möjlighet till arbetspendling, men inte överallt. Skärgården har sin särskilda problematik. En god IT-infrastruktur är av största betydelse för att kunna bedriva modern och diversifierad verksamhet. Utbyggnad av nödvändig IT-infrastruktur kan bidra till att stärka sårbara lokala samhällen och därigenom motverka en stagnerande utveckling. För närvarande pågår flera projekt i skärgården där lokala byalag med samordnade insatser ansluter sina öar med bredband genom ett stamnät av redan befintliga sjökablar.

Marknad för mat

Jordbruket i länet har direktkontakt med Sverige största marknad, med många medvetna och köp-

starka konsumenter, och det finns ett regionalt kulinariskt kulturarv att förvalta och utveckla. En lönsam produktion och förädling av lokala livsmedel, baserade på landsbygdens traditionella näringar, bidrar till att upprätthålla en levande landsbygd med vackra landskap och ett rikt växt- och djurliv.

Den lokala livsmedelsproduktionen är i vardande och det finns redan flera exempel på givande samarbeten. På Värmdö och Södertörn har ett nätverk bildats mellan ett tiotal företagare som producerar olika typer av livsmedel. En nod utgörs av Säby gård där spannmålsodling, rapsoljetillverkning, musteri och bryggeriföretagen praktiskt taget finns på samma gårdsplan.

Ett annat exempel på att ta tillvara Stockholmarnas matintresse och efterfrågan på lokala produkter är Stockholms Fiskmarknad med målsättningen att i centrala Stockholm skapa en fysisk marknadsplats för regionalt fångad fisk. Många fiskare har varit intresserade av att delta och kunderna har strömmat till. Uppskattningsvis ska 800 ton fisk kunna levereras per år med arter som torsk, strömming, sik, gös, abborre och plattfisk. Arbetet drivs nu av föreningen Stockholms Fiskmarknad som utgörs av fiskare inom en radie av 25 mil från Stockholm. Till julen 2014 kommer den försöksverksamhet som pågått med försäljning av fisk vid Stureplan att permanentas.

skål 35:-/kg

mater 75:-/kg

40:-/kg

K 75:-/kg

Mangold 15:-

Purjo

Lök 15:-/kn

Morötter

Rödbeton

Rabarber 15:-

Kålrotter

Skärgård – en världsunik tillgång

Skärgården är en tillgång både för länets invånare och för besökare, men också ett glesbygdsområde med bofasta, med livsvillkor som väsentligt skiljer sig från länet i övrigt. Utvecklingen påverkas av många faktorer, där intressena ibland konkurrerar. Den allra viktigaste förutsättningen för en levande skärgård är att det finns människor som bor och verkar där.

För att nå samsyn och kraftsamla kring skärgårdens utmaningar finns ett regionalt skärgårdsråd, bildat 2009 på initiativ av Länsstyrelsen och Landstinget. Det är ett samrådsorgan där också skärgårdskommunerna, Waxholmsbolaget, Skärgårdsstiftelsen, SIKO (Skärgården Intresseföreningars Kontaktorganisation), skärgårdsföretagarna och de politiska partierna ingår. Till rådet hör en exekutivkommitté som under landshövding Chris Heisters ordförandeskap arbetar med operativ samordning. Under 2014 har kommittén inventerat framtida utmaningar för skärgården. Tre frågor har identifierats som särskilt angelägna för ytterligare insatser: utveckling av ett diversifierat näringsliv, tillgång till skolor samt samverkan mellan lokal offentlig och kommersiell service. Arbetet har påbörjats och kommer huvudsakligen att ske på lokal nivå.

Skärgården behöver ett livskraftigt företagande med ett differentierat näringsliv. Mångsyssleriet har präglat skärgården i generationer och är fortfarande en förutsättning för att få tillvaron där att gå ihop. Dessutom är företagande i skärgården ofta förenat med nytänkande och speciallösningar. Att underlätta och stödja entreprenörskap är en nyckelfråga, där det är särskilt viktigt att stimulera unga företagare att verka här. Av avgörande betydelse är att det finns möjlighet att skaffa ett boende till rimlig kostnad. En annan nyckelfråga är att skärgårdens barn kan erbjudas skolundervisning utan att behöva flytta till fastlandet. Ett vikande barnantal fordrar ett helhetsgrepp på skärgårdens skolsituation, där frågan behöver hanteras över kommungränser. Förbättrade

kommunikationer mellan öarna och skolskjuts är några av byggstenarna men även att IT-teknikens möjligheter tas tillvara. Barn och ungdomar har också behov av en stimulerande fritid med möjligheter att träffa jämnåriga.

Både ett fungerande vardagsliv och näringslivets utveckling kräver en rimlig tillgång till offentlig och kommersiell service. Viktiga stödfunktioner som bredbandsnät, post- och paketservice, betaltjänster och transporter måste finnas och fungera. De är också avhängiga varandra. Till exempel skulle mobila betaltjänster kunna användas mera om IT-infrastrukturen vore bättre. Vidare behöver skärgårdsborna få tillgång till varor från apotek, systembolag med mera. Här kan ombudstjänster bidra till att stärka butikernas ekonomiska bas, liksom kombinationstjänster såsom försäljning av både livsmedel och drivmedel. I glesbygder som skärgården är det nödvändigt att hitta synergieffekter genom att olika tjänster och verksamheter stödjer varandra. Här samverkar regionen för att försöka samlokalisera offentlig och kommersiell service till några utvalda lämpliga platser, i första hand de så kallade kärnöarna som pekats ut i den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län (RUFS). På kärnöarna finns i dag sammanlagt ett drygt tiotal åretruntöppna livsmedelsbutiker och försäljningsställen för drivmedel. Hit har också betaltjänster koncentrerats, dock fungerar ännu inte dessa på ett tillfredställande sätt vilket inte minst drabbar företagen. Vidare behöver kärnöarna ha bra förbindelser med replipunkter på fastlandet, så att arbets- och skolresor är möjliga.

Barn, bostad och bredband behövs.

Under 2012–2014 har Stockholms skärgård varit en del av Tillväxtverkets satsning på att utveckla fem destinationer/platser i landet till hållbara och internationellt konkurrenskraftiga besöksmål. I Skärgårdsstrategin, som har tagits fram som grund för arbetet har tre fokusområden ringats in: *Skärgård och storstad i samverkan*, *Fler och längre säsonger* samt *En hållbar besöksnäring*. Prioriterade tematiska områden i det fortsatta arbetet är naturupplevelser, kultur, regional matkultur och äventyr. Ett tjugofemtal projekt har hittills initierats. Tillväxtverkets satsning är avslutad men arbetet med att sätta Stockholms skärgård på kartan och ta tillvara dess attraktionskraft löper vidare genom skärgårdskommunernas och Stockholms stads gemensamma försorg.

Stranden – en attraktiv boplats för många

Strandlinjen i ett vattenrikt län som Stockholm är lång och områden i strandnära lägen, såväl kring våra sjöar som skärgården är attraktiva för naturupplevelser, för sportaktiviteter och att bo på, både på fritiden och permanent. De många platser där vatten möter land är en betydande resurs för länet, men också en resurs som behöver vårdas. För att bevara natur- och rekreationsvärden behövs en balans mellan människans tillgång till naturen och skydd av växt- och djurliv.

Stranden som naturvärde

Stränder hyser ett artrikt växt- och djurliv såväl ovan som under ytan. I det grunda strandvattnet finns viktiga födoområden för sjöfågel. Vikar och andra grundområden utgör ovärderliga lek- och uppväxtområden för många fiskarter och är därmed avgörande för reproduktion av de sviktande fiskebestånden. Strandområdet har därutöver en viktig funktion som biologiskt filter då vattnet renas, genom att näringsämnen tas upp i växter och partiklar binds, istället för att transporteras ut i sjöar och hav.

Strandnära områden är också attraktiva för människor och många vill bosätta sig där. Av denna utveckling följer att bryggor och småbåtshamnar byggs ut och grunda och skyddade vikar i skärgården är speciellt lämpliga lägen för detta. Då våra båtar tenderar att bli allt större kräver det större bryggor och djupare vatten och i sin tur ofta muddring av botten. Naturstränder och grunda områden, ofta de mest värdefulla för växt- och djurliv, riskerar därmed att gå förlorade. Med god kunskap och planering vid byggnation av bryggor och småbåtshamnar kan en balans skapas mellan människans tillgång till naturen och skydd av växt- och djurliv.

Båttrafiken orsakar erosion längs länets stränder

Intresset för vattnet avspeglas också i ökad reguljär båttrafik, sjötransporter och antalet fritidsbåtar. Vågorna och svallet från framförallt större båtar medför skador på strandområden i form av erosion, nötning av berggrund och det lösa jordtäcknet som "äter upp stranden". En inventering av 51 mil stränder i Stockholms mellanskärgård visar att 16 procent har erosionsskador i någon omfattning. Stränder längs farlederna är de mest drabbade, nästan 80 procent av erosionsskadorna återfinns på stränder i anslutning till farlederna. På vissa platser är erosionen kraftig och orsakar betydande skada på strand- och naturmiljöer, vilket får negativa konsekvenser för vegetation och lek- och fiskområden för fisk och kan orsaka skador på bryggor och anläggningar. Möjliga åtgärder för att minska erosionen är att säkerställa hastighetsbegränsningar och eventuellt göra ytterligare fartbegränsningar längs med känsliga delar av farlederna.

Bebyggelsepåverkad kust och strand

Stockholms län har drygt 1 500 mil kust och stränder. Det finns någon sorts byggnad eller anläggning inom 100 m från stranden vid 30 procent av länets kust och stränder, vilket är mest i landet, men följdenligt har 70 procent inte någon bebyggelsepåverkan inom 100 meter. Om man bara ser till kustlinjen vid Östersjön har 53 procent av stranden en byggnad eller anläggning inom 100 m, vilket också är mest i landet. (Uppgifterna gäller 2010.)

Strandskyddslagen ändrades 2009 vilket bland annat innebar att kraven skärptes för att få dispens för att bygga vattennära och sex kriterier infördes. Strandskyddets syfte är att värna allmänhetens tillgång till stränder och att bevara goda livsvillkor för växt- och djurlivet. Efter lagändringen har i princip inga nya fastigheter tillkommit, men inom de områden som redan är bebyggda har bebyggelsen förtätats. Bebyggda fastigheter anses som "redan ianspråktagna", vilket är det skäl som oftast används när kommunerna medger dispens i dag. Nästan samtliga av de omkring 1 000 strandskyddsdispenser som medges årligen i Stockholms län innebär kompletteringar eller tillbyggnader inom befintliga fastigheters hemfridszon. Av de år 2013 dryga 1 000 kommunala dispenserna upphävde Länsstyrelsen drygt 6 procent vilket är något högre än riket.

Det lagstadgade generella strandskyddet är 100 meter på land och i vatten. Om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syften får länsstyrelsen i det enskilda fallet utvidga strandskyddet till högst 300 meter. I Stockholms län har huvuddelen av de stränder som inte redan är bebyggda ett utvidgat skydd. I den pågående översynen över de områden som är utvidgade har det i Stockholms län gjorts mindre justeringar, där utvidgat skydd tagits bort i områden där det tillkommit mycket bebyggelse eller finns långt gångna planer på ny bostadsbebyggelse.

Processen har skett i nära samverkan med de berörda kommuner och i de flesta fall har man kunnat komma fram till en samsyn. Eftersom kusten i Stockholms län är hårt exploaterad finns det en stor konsensus kring att värna de oexploaterade stränder som finns kvar.

Kraftig omvandling av fritidshus till permanentboende

I Stockholms län byggdes många fritidshus på 1920 och 30-talet, men det stora antalet uppfördes under perioden 1960–1975, då även stora renodlade fritidshusområden tillkom. Därefter har fritidshusbyggnad avtagit kraftigt. Stockholms län har flest fritidshus i landet, omkring sjättedel av landets 650 000 fritidshus finns här.

Fritidshusen har efter hand blivit allt större och inrättade med moderna faciliteter. Detta har lett till att människor allt oftare har valt att bosätta sig permanent i sina fritidshus. Denna omvandling ökar alltmer och särskilt påtaglig är den i storstadslänen. Man räknar med att drygt en fjärdedel av fritidshusen i Stockholms län numera är permanent bebodda, men det saknas tillförlitlig statistik att utgå ifrån.

Många fritidshus har byggts i strandnära lägen. Detta får konsekvenser för miljön, eftersom många har enskilda avlopp som medför en större belastning i närliggande vattendrag vid permanentning. Samtidigt pågår en avfolkning på de yttre skärgårdsöarna där permanent boende omvandlas till fritidsboende.

I länet finns
sammanlagt drygt
1 500 mil kust
och stränder.

Stockholm och den globala turismen

Besöksnäringen växer⁵. Både globalt och i Stockholms län. Enligt den långtidsprognos som FN:s turistorgan UNWTO gör, kommer turism och resande i världen att öka med drygt tre procent per år fram till 2030⁶. Under 2013 ökade den internationella turismen med fem procent, mätt i antalet kommersiella övernattningar.⁷ Mest expansiv utveckling har Asien men räknat i absoluta tal tar Europa ledningen. Både globalt och nationellt utgörs ungefär hälften av turistresorna av fritidsresor.

Under lång tid har turismen i Sverige haft en positiv utveckling. Jämfört med 2012 ökade det totala antalet gästnätter med 2,6 procent under 2013. Stockholms län svarade för flesta av dessa; nästan elva miljoner övernattningar ägde rum här, varav 3,6 miljoner utgjordes av utländska gästnätter.

Sedan flera år tillbaka ökar besökare från utom-europeiska länder kontinuerligt i antal medan de europeiska turisterna har minskat något. Asien har en kraftfull utveckling, vilket också avspeglar sig i resandet. För Stockholms del har den asiatiska marknaden växt med över 60 procent sedan 2010. Indien utmärker sig särskilt; indiska besökare svarar i dag för fler övernattningar än kinesiska besökare. Även den amerikanska marknaden har en positiv trend, bland annat ökar Brasilien i snabb takt.

Om man tittar på det faktiska antalet besökare ligger Tyskland i topp, följt av Storbritannien, USA, Norge, Finland, Frankrike och Ryssland. Det är också dessa marknader som Stockholmsregionen i den så kall-

lade Stockholmsstrategin har ringat in som de allra mest intressanta att rikta in sig på. I förhållande till andra delar av Sverige är Stockholms län ett särskilt intressant resmål för resenärer från USA, utom-europeiska länder, Frankrike, Storbritannien och Finland. Besökare från Danmark, Tyskland och Nederländerna är intresserade av både Stockholm och andra delar av landet medan norrmän har en förkärlek till västra Sverige.

Inhemsk turism

Svenskarna reser mer inom Sverige. Två tredjedelar av besökarna till Stockholms län kommer från andra delar av landet. En positiv utveckling märks både i affärs- och fritidsresandet. Under 2013 ägde 7,4 miljoner inhemska övernattningar rum här, en ökning med 3,2 procent sedan föregående år. Nästan var tredje affärsresa går till Stockholms län och 16 procent av de inhemska fritidsresenärerna väljer Stockholms län som resmål.

⁵ Om inte annat anges är uppgifterna i avsnittet hämtade från Fakta om svensk turism. Tillväxtverket 2013.

⁶ UNWTO Tourism Highlights. 2014 Edition.

⁷ Med kommersiell övernattning räknas övernattning på hotell, vandrarhem, i stugby, på campingplats eller i privat lägenhet eller stuga.

Foto: Jenny Frejning

Stockholm lockar

Länets besökare stannar i genomsnitt i 2,4 nätter. De som hyr privat stuga, campinggäster och besökare med egen båt stannar längst, runt fyra nätter. Av de nära elva miljoner kommersiella övernattningsarna, bor de allra flesta på hotell eller vandrarhem, där hotellen dominerar stort. Tittar man på samtliga besökare, så kommer dock majoriteten hit utan att nyttja någon form av kommersiell övernattnings. I stället bor man i eget fritidshus eller hos släkt och vänner. Ungefär 20 miljoner besök uppskattades ske på detta sätt under 2013. Till detta ska läggas närmare sex miljoner människor som kom till hit under en dagstur.

Av den nationella gränsundersökning som Tillväxtverket gör varje år avseende utländska besökare i Stockholm (IBIS 2013) framgår att så många som 93 procent är nöjda eller mycket nöjda med sin Stockholmsvistelse. Stockholms kulturliv har en stor attraktionskraft. Hela 70 procent av besökarna tog del av kulturutbudet i form av museibesök, konsert, teater, annan kulturaktivitet eller har besökt ett slott, monument eller annan historisk byggnad. Detta kan jämföras med att 74 procent har utnyttjat restaurangutbudet och 56 procent har ägnat sig åt shopping. Sightseeing lockade mer än en tredjedel turisterna. Möjligheten att kombinera storstadsturism med naturupplevelse och friluftsliv blir en allt viktigare besöksanledning, både till Sverige och Stockholms län. Aktiviteter som skogsvandring, be-

Besöksnäring – en näringsgrens på frammarsch.

sök i nationalpark, fiske, cykling, båtaktiviteter blir allt populärare och engagerade förra året 17 procent av turisterna. Kultur och natur är också sektorer som bidrar till den attraktionskraft som driver resandet och därmed övriga sektorer framåt.

Drygt hälften besöker Stockholm inom ramen för sin fritid, det gäller såväl utländska som inhemska resande.

Stockholm är en stor konferensstad. Under 2013 hölls 93 internationella möten i länet vilket renderar Stockholm en tjugonde plats på listan över världens största kongressstäder.

Ekonomi och sysselsättning

Besöksnäringen skapar tillväxt och sysselsättning och har stora effekter på ekonomin. Den är personaltät och skapar många arbetstillfällen, framför allt inom hotell- och restaurangbranschen. Sedan 2000 har antalet sysselsatta inom den svenska besöksnäringen ökat med 32 procent, där kultur- och rekreationssektorn har den starkaste tillväxten. Det är angeläget att det finns utbildningar som svarar upp mot det växande behovet av personal inom besöksnäringen, både i antal och bredd.

I genomsnitt spenderar en affärsresenär som bor på hotell 1 966 kronor per dag. Nästan lika mycket gör en hotellboende fritidsresenär av medan campinggäster endast spenderar 337 kronor per dag. Den inhemska turismkonsumtionen ökar.

Kulturarv för framtiden

På sommaren intar turisterna Stockholms broar. Med kameror förevisas vyerna över staden, och vattenspeglarna, silhuetten med de många kyrktornen, Södermalms karakteristiska förkastningsbrant och inslag av symbolbyggnader som Stadshuset blir minnesbilden av Stockholm. Stockholms skönhet lockar många till besök; länets kulturarv har ett värde för många fler än de egna invånarna. Stockholms stadsbild och de historiska miljöerna har stor betydelse för en växande besöksnäring, men också för Stockholms som attraktiv bostadsort. För dagens invånare bidrar de till att ge förankring, identitet och sammanhang.

Bygg en framtid
med historia.

Huvudstad med lång och synlig historia

Stockholm har en ovanligt lång och synlig historia, där stadsbild och arkitektur präglas av att Stockholm länge har varit en central plats i riket – huvudstad sedan 1600-talet och redan på 1300-talet en viktig handelsplats. Ambitionerna har varit höga, både när det gäller offentligt och privat byggande. De främsta arkitekterna och hantverkarna har anlitats, och byggandet och planeringen som skett här har ofta blivit mönsterbildande, från 1600-talets palats till efterkrigstidens bostadsområden. Kännetecknande för Stockholm är att utvecklingen har avsatt tydliga årsringar som adderats till den ursprungliga kärnan i Gamla stan. Jämfört med många andra städer är det därför möjligt att följa stadens utveckling ovanligt väl.

Världsarv i länet

Inom Stockholms län finns tre världsarv: Birka och Hovgården, Drottningholm samt Skogskyrkogården. I direkt anslutning till innerstaden utbreder sig Kungliga nationalstadsparken, landets första och världens hittills enda nationalstadspark.

Det rika kulturarv länet har avspeglas i att 122 områden, eller sexton procent av Stockholms yta, har pekats ut som riksintresse för kulturmiljövården. Många av riksintressena återspeglar den centralbyggsfunktion som länet haft.

I hela länet finns fornlämningar som berättar om att Mälardalsområdet redan under förhistorisk tid var ett område av central betydelse. Järnåldersgravfälten ligger tätt, här finns en stor koncentration av runstenar och många fornlämningar som förknippas med utvecklad administration under yngre järnålder såsom storhögar, kungsgårdsmiljöer, tingsplatser och handelsplatser. Birka och Hovgården – vikingastad respektive kungsgård intar en särställning och utvecklas hela tiden som besöksmål.

Stockholm blev formellt huvudstad på 1600-talet dit makten och nationella institutioner av olika slag koncentrades. Runt huvudstaden har adelns herresäten och herrgårdslandskap vuxit fram. Här finns också viktiga bruks- och industrimiljöer, försvarsmiljöer, kommunikationsmiljöer, tidiga förortsmiljöer och trädgårdsstäder. Med Vaxholmsbåt tar man sig även lätt ut i landets största skärgård med fiske-

Foto: Christina Fagergren

byar, tull- och lotsstationer, fiskelägen, sekelskiftets sommarnöjen och mer moderna fritids- och rekreativmiljöer.

Historia i utvecklingen

När områden förändras och utvecklas på olika sätt sker ett samspel mellan olika aktörer för att kulturmiljövårderna på bästa sätt ska tas tillvara som en resurs.

Det är berikande att leva och vistas i en miljö där historien har en plats i vardagen. När ny verksamhet tillkommer i kulturhistoriskt värdefulla områden ska hänsyn tas så att inte kärnan i det som är värdefullt förstörs. Ett särskilt ansvar utgör de miljöer som ur ett nationellt perspektiv är utpekade som riksintressen.

Länets fornlämningar berörs i hög grad av samhällsutvecklingen när nya vägar, järnvägar och bostadsområden ska byggas. Målet är att så långt möjligt verka för att fornlämningarna kan bevaras i

ett meningsfullt sammanhang. De senaste fem åren har det varje år genomförts över hundra arkeologiska utredningar och undersökningar som genererar ny kunskap om länets historia.

Kulturmiljövårderna i Stockholms innerstad tas tillvara för att bevara stadens attraktionskraft för besökare och inflyttare.

Den äldre bebyggelsen skapar en förankring i historien och närhet till tidigare generationer, samtidigt som den ger oss möjlighet att få perspektiv på oss själva, våra relationer och vår världsbild.

Kungliga nationalstadsparken

Ett stenkast från Stockholms city utbreder sig Kungliga nationalstadsparken, huvudstadens gröna oas som sträcker sig 1,3 mil, från Ulriksdal och Sörentorp i norr till Djurgården och Fjärderholmarna i söder. Nationalstadsparken är ett unikt historiskt landskap, sammanflätat av parker, vackra byggnader, skogar, öppna marker och stränder.

Här finns möjlighet att besöka slott, museer, uppleva historiska byggnader, jogga, ströva i skogen, ha picknick, paddla eller bara ta det lugnt. Parken har ett rikt växt- och djurliv med över 800 olika sorters blomväxter, över 1 200 skalbaggsarter och hundratalet häckande fågelarter. De över tusen åldriga ekarna har stor betydelse som livsrum för både insekter och fåglar och utgör ett av norra Europas största samlade ekbestånd.

Det centrala läget med gångavstånd från city och goda kollektivtrafikförbindelser gör Nationalstadsparken till en allt viktigare tillgång i den expansiva Stockholmsregionen, både för invånarna och för besökarna. På många sätt kan parken bidra till en rik och hälsosam huvudstad. En aspekt är olika ekosystemtjänster, viktiga för invånarnas miljö. Träden har förmåga att binda föroreningar, våtmarkerna kan bidra till vattenrening och den omväxlande naturen gynnar pollinerande insekter.

Kungliga nationalstadsparken inrättades 1995 genom att området fick skydd som nationalstadspark i miljöbalken, och området är landets första och hittills enda nationalstadspark. För att säkra dess kvaliteter för framtiden behövs dock mer än lagskydd – av minst lika stor betydelse är att parken förvaltas, utvecklas och används på ett hållbart sätt.

Grunden i Nationalstadsparken är Djurgårdsmarken, som olika kungar sedan sen medeltid ägt eller för-

fogat över. Under flera hundra år har parken haft stor betydelse för stockholmarnas rekreation och den är i dag länets mest välbesökta rekreationsområde. Sammanlagt bor 180 000 personer inom en kilometer från Nationalstadsparken, vilket är åtta procent av länets befolkning, och mer än 23 000 personer är bosatta inom parken.

Det är angeläget att Nationalstadsparken används och är en levande miljö. Här bidrar verksamheterna i parken till att ge liv och innehåll. Här finns ett stort antal caféer och restauranger och ett tjugotal museer. I Nationalstadsparken ligger också Stockholms universitet och ett tiotal andra utbildningsinstitutioner och strax utanför återfinns Kungliga Tekniska högskolan och Stockholm Life Solna-Stockholm. Läget i eller intill parken ger utbildningsinstitutionerna en attraktiv miljö. Nationalstadsparken har även en lång tradition att användas som en lärande miljö, i utbildning och forskning.

Kungliga nationalstadsparken uppmärksammas alltmer som en del av Stockholms attraktionskraft. Den har en viktig del i det som många besökare förknippar med Stockholm: parker, vatten, historiska miljöer och en närhet till naturen. Det finns potential att ge Nationalstadsparken en större roll i länets besöksnäring.

Ansvar för Kungliga nationalstadsparkens framtid delas av många. Att förvalta och utveckla detta unika

Foto: Christina Fagergren

område förutsätter ett samarbete över myndighets- och sektorsgränser, med många parter involverade. Länsstyrelsen har i uppdrag att samordna och driva på detta arbete, som sker tillsammans med ett stort antal aktörer, bland annat markägare, förvaltare, kommuner, fastighetsägare, verksamheter, föreningsliv med flera aktörer. Ett forum till stöd för Länsstyrelsens uppdrag är Nationalstadsparksrådet där viktiga aktörer är representerade och landshövdingen är ordförande.

Under den kommande tioårsperioden väntar ett antal stora satsningar i Nationalstadsparken. Dessa har blivit möjliga tack vare det anslag om 100 miljoner kronor som regeringen och Stockholms stad tillskjutit för att byggandet av Norra länken kunde ske till lägre kostnad genom en förenklad konstruktion genom Bellevueparken. Det viktigaste underlaget för

En lunga att lugna.

kommande insatser är den vård- och utvecklingsplan för Kungliga nationalstadsparken som fastställdes 2012. Angelägna frågor är exempelvis upprustning av historiska parker, stärkta ekologiska samband och en ökad tillgänglighet. I ett första steg står Brunnsvikenområdet i fokus.

Fördjupning: Slussen

Slussen – från då till nu

Ett av Stockholms viktigaste kommunikationsnav står inför en fullständig omdaning. Här möts bussar, bilar, tunnelbana och pendeltåg, samtidigt som slussningen för fritidsbåtar ska fungera. Även vattenavbördningen från Mälaren behöver få en lösning utan dröjsmål. Stadsplanering och arkitektur ska få allt att samverka i en funktionell helhet – på en plats som är laddad med historia.

Historik – låset på Mälaren

Fram till 1000-talet var Mälaren en havsvik, men sen gjorde landhöjningen att det blev besvärligt för båtar att passera vid det då enda kvarvarande inloppet till Mälaren från Östersjön via nuvarande Norrström. Det blev då möjligt att befästa och kontrollera inloppet, vilket också Birger Jarl lät göra vid 1200-talets mitt, då han skapade "låset på Mälaren" genom att täppa till Norrström med ett pålverk och bryggor.

Det var också här man enklast kunde komma landvägen mellan Södermanland och Uppland via Göta landsväg. Det strategiska läget blev också avgörande för Stockholms framväxt som handelsplats under samma tid. Redan under forntiden var koppar och järn från Bergslagen betydelsefulla export- och handelsvaror, och salt från Tyskland var en viktig importvara.

För att klara båttransporterna med varor som skulle från eller till Mälardalen grävdes en ränna vid nuvarande slussen. Därigenom fick båtar dras med rep mot strömmen vilket var ett besvärligt arbete. Alternativt fick varorna lastas om.

Man levde med denna besvärande situation ända fram till 1600-talet då man lät bygga den första slussen, Drottning Kristinas sluss som invigdes 1642. Därefter har Slussen byggts om ungefär vart hundra år för att anpassas till sin tids förutsättningar.

År 1755 invigdes den andra slussen, som konstruerats av Christopher Polhem, och 1850 blev nästa sluss färdig som hade Nils Ericson som konstruktör. Sedan Hammarby sluss invigdes 1926 går de stora fartygen där eller genom Södertälje kanal som stod färdig

i sitt första utförande 1820. Söderslussen används numera bara för mindre fritidsbåtar. Istället är det den landburna trafiken över Slussen som ställer allt högre krav.

1935 – klöverbladslösningen

I början av 1900-talet, när trafiken ökade kraftigt, var Slussen den enda förbindelsen inom staden mellan norr och söder och trafikchaos uppstod därför varje gång slussens broar öppnades – det så kallade "Slusseneländet". Det behövdes en ny trafiklösning som kunde knyta samman flera trafikslag på platsen – bilar, bussar, spårvagnar, båtar, gående och cyklister.

Lösningen blev den nuvarande klöverbladslösningen, som invigdes 1935. Den innebar att trafiken kunde fördelas i olika höjdnivåer. På vattennivån byggdes en ny sluss, Karl Johan-slussen, samt nya kajer. Nils Ericsons slusskanal byggdes om för att användas för avtappning av Mälarens vatten. När tunnelbanan tillkom på 1950-talet kunde även den införlivas i knutpunkten, men med en ny spårvägsbro som delvis skar av siktlinjerna mellan Slussen och Gamla stan.

Slussens tillstånd i dag

Västerbron och Liljeholmsbron tillkom 1935. När sedan Essingeleden och Centralbron byggts på 1960-talet sjönk trafiken kraftigt vid Slussen från rekordnoteringar på 90 000 fordon per dygn till ner mot dagens 30 000 fordon på dygn.

Slussen är i bedrövligt skick. Den dåligt utförda pålningen vid bygget på 1930-talet har fått hela anläggningen att långsamt sjunka och sätta sig, och

*Drottning Kristinas sluss.
Del av ett kopparstick av
Wolfgang Hartmann, 1650,
Stockholms Stadsmuseum.*

*Polhemsslussen 1755.
Målning av Anders Holm,
Stockholms Stadsmuseum.*

*Dagens Slussen vid in-
vigningen 1935.
Stockholms Stadsmuseum.*

vägsalt tränger in i den porösa betongen med följd att armeringen rostar. En ombyggnad av Slussens trafikapparat har diskuterats sedan 1980-talet och en första arkitekttävling utlystes 1990. Det blev stor opposition och frågan lades på is några år. Efter ett omfattande utredningsarbete och nya arkitekttävlingar har en ny detaljplan arbetats fram och godkänts av Stockholms stad. Ombyggnaden är planerad att börja nästa år, med omväxlande rivnings- och nybyggnadsarbeten.

Reglering av Mälarens vatten

Även klimatförändringarna har tillkommit som en strategisk fråga för Mälarenregionen och en anledning att bygga om slusskanalen.

Avtappningen från Mälaren bygger på att det finns en höjdskillnad till Saltsjön. I dag är den skillnaden cirka 70 cm, men kalkyler som gjorts för de närmaste 100 åren tyder på att detta kan minska till 20 cm. Detta innebär att det inom överskådlig framtid finns en reell risk för inträngning av saltvatten i Mälaren, vilket hotar sjöns funktion som vattentäkt för närmare två miljoner människor.

Det förändrade klimatet väntas dessutom medföra förändrad markavrinning och tillflöden, något som innebär risk för översvämning av lågt liggande bebyggelse, jordbruksmark, infrastruktur i form av vägar och järnvägar mm och natur- och kulturmiljöer.

Avtappningskapaciteten från Mälaren är i dag för liten, varför översvämningar kan inträffa som bland annat hotar tunnelbanan i Stockholm. Våren 2001 fattades bara någon decimeter för att vattnet skulle rinna in vid tunnelbanestationen i Gamla Stan.

Ombyggnader planeras därför bland annat vid Slussen i Stockholm och Södertälje kanal för att öka avbördningsförmågan. Den mer än fördubblade tappningskapaciteten tillsammans med den föreslagna regleringen minskar översvämningriskerna i Mälaren och kommer när detta är klart att vara tillfyllest för dagens förhållanden och fram till nästa sekelskifte.

Den nya detaljplanen

Slussen är en mycket komplicerad plats. Den utgör en av Stockholms viktigaste trafikknutpunkter – för både kollektivtrafiken, biltrafiken och numera även cyklisterna. Här möts tunnelbanan och Saltsjöbanan och alla bussar som går ut mot Värmdölandet.

Foto: Christina Fagergren

I planen ligger att ersätta dagens två broar med en ny bro. Den ska byggas i stål som gör den smäckert. På bron kommer det att finnas plats för åtta körfält, varav två för kollektivtrafik. Det kommer även att finnas cykelbanor och breda gångbanor på båda sidor om bron. Ytorna för bilar halveras jämfört med i dag, vilket räcker för att klara dagens biltrafik.

För att ta tillvara det unika läget mellan Saltsjön och Mälaren avser man att skapa en ny mötesplats med parkliv, nöjen och kultur, restauranger och caféer under bron, där man kan sitta nära vattnet och följa slussningen. Katarinahissen rustas upp och får en fungerande hiss.

En ny bredare slussränna och två nya avtappningskanaler byggs. Det gör att man kan tappa ut mer än dubbelt så mycket vatten från Mälaren till Saltsjön när det är höga vattenstånd i sjön. På så sätt trygkas både dricksvatten och viktig infrastruktur runt Mälaren.

Stadsgårdsleden kommer att läggas i tunnel och ovanpå läggs en ny park med vidsträckt utsikt över Saltsjön och Skeppsholmen. Två nya kontorsbyggnader uppförs ovanpå Stadsgårdsledens tunnel. I de nya

Foto: Christina Fagergren

byggnaders bottenplan skapas utrymme för butiker, kaféer och restauranger som ska bidra till ett levande stadsliv året runt.

Kulturmiljöaspekter

Slussenområdet är en av de historiskt mest intressanta platserna i Stockholm som utgör också en osedvanligt rik och komplicerad kulturmiljö. Området är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården av Riksantikvarieämbetet. Hela planområdet ligger inom fornlämning 103 i Stockholm, ett område med kulturlager och bebyggelseämningar från medeltid och senare tid. Området innefattar även vattenrummen där maritima lämningar av olika slag kan finnas efter den genom tiderna omfattande hamnverksamheten.

Redan under medeltiden fanns här ståndsmässig bebyggelse, vilket framkommit vid den nu pågående arkeologiska undersökningarna. Under 1600-talet lät adeln uppföra palats, som exempelvis den byggnad som nuvarande Stadsmuseet är inrymt i. Samtidigt har platsen fram till våra dagar varit en av stadens viktigaste hamnar, med lossning och lastning av gods utmed stadsgårdskajen. Inom och i direkt anslutning till området finns en omfattande bebyggelse

av synnerligen högt kulturhistoriskt värde, både byggnadsminnen och byggnader av byggnadsminnesklass, som Stadsmuseet och Katarinahissen på Södermalmstorg. Större delen av den anslutande bebyggelsen i Gamla stan och på Söder är hus från 1600- och 1700-talen byggda på medeltida grund.

Ett mycket omfattande underlagsmaterial är framtaget i samband med ombyggnadsplanerna, bland annat ett särskilt kontrollprogram för att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inte ska skadas under byggskedet från bland annat vibrationer.

Nuläge

Detaljplanen för Slussenområdet vann laga kraft i september 2013 och i februari 2014 fick Stockholms stad det nödvändiga tillståndet från Mark- och miljödomstolen för alla arbeten och nya anläggningar i vatten, grundvattenbortledning och den nya regleringen av Mälaren. Domen har överklagats av bland andra markägare längs Mälaren som kommer att förlora ekonomiskt på att tiden för vårhögvatten över markerna förlängs.

Den 31 mars 2014 meddelade Mark- och miljööverdomstolen att de inte beviljar prövningstillstånd för detaljplanen för bussterminalen i Katarinaberget för Nacka- och Värmdöbussarna. Det innebär att en ny planprocess måste genomföras som beräknas ta tre till fyra år, inklusive tiden för eventuella överklaganden.

Besvärligt under ombyggnadstiden

Ombyggnaden av Slussen blir komplicerad och kommer att ske i etapper och trafiken kommer att flyttas om vartefter arbetena fortskrider. Under 2014 ska Kolingsborg ("runda huset") rivs för att skapa plats åt trafiken som ska gå över den västra bron under byggtiden.

På Södermalmstorg och runt hela det kommande byggområdet fortsätter de arkeologiska utgrävningarna. Sedan ska ledningsomläggningarna där färdigställas och torget bli bussterminal för stadsbussarna under byggtiden. 2015 startar de stora arbetena. Bron närmast Saltsjön rivs och den västra bron får ta hand om trafiken. Katarinavägen stängs av vid Slussen för bil och buss.

Länsstyrelsen arbetar för att Stockholmsregionen ska vara attraktiv att leva, studera, arbeta och utveckla företag i.